

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра педагогіки вищої школи**

**Методичні вказівки
до вивчення навчальної дисципліни**

**Моделювання освітньої
підготовки і професійної
діяльності науковця**

**для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
денної та заочної форм навчання**

Слов'янськ – 2021

УДК 378.016:37(072)

М 54

Рецензенти:

Панасенко Е.А. – доктор педагогічних наук, професор, професорка кафедри педагогіки вищої школи ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

Цибулько Л.Г. – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

М 54 Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» денної та заочної форм навчання / Уклад.: О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 102 с.

Методичні вказівки укладено відповідно до освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» та навчального плану підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Подано опорний конспект лекцій, питання до практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендації щодо самостійного вивчення навчальної дисципліни, питання до іспиту тощо.

Погоджено рішенням Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 1 від 30.08.2021 р.)

© О.М. Сипченко, 2021

© ДДПУ, 2021

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	2
1. Силабус навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»	3
2. Робоча програма навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця».....	13
3. Навчально-методичні матеріали для лекцій із навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»: опорний конспект лекцій	25
4. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця».....	96
5. Завдання до самостійної роботи здобувачів з навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця».....	101
6. Контрольні питання з навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця».....	102

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують професійний рівень викладача в системі вищої освіти. У результаті вивчення даної навчальної дисципліни здобувач повинен засвоїти теоретичні знання та сформувати практичні вміння, необхідні для виконання функціональних обов'язків викладача, сформувати вміння щодо побудови навчального процесу з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців, уміти обґрунтовувати процес побудови моделі професійної діяльності науковця, а також моделі особистості фахівця, ознайомитись з технологією розробки освітньої та професійної програми підготовки науковця, визначення її місця в системі підготовки здобувачів у вищій школі, бути готовим до аналізу професійно важливих та особистісних якостей майбутнього науковця, сформувати основи педагогічного мислення, здатність осмислювати і аналізувати педагогічну дійсність, розвинути відповідальне, творче ставлення до педагогічної діяльності тощо.

З метою належного оволодіння здобувачами програмним матеріалом передбачається їх навчально-пошукова діяльність під час лекцій, практичних занять та у процесі самостійної роботи. Навчання зорієнтоване переважно на самостійну роботу з програмним матеріалом. Робота з підготовки до практичних занять та закріплення їх результатів представляє самостійну роботу з теоретичним матеріалом, самостійне позааудиторне письмове виконання низки завдань для засвоєння навчального матеріалу на рівні «відтворення», «розуміння», «застосування» і «створення».

Можливі види завдань: конспектування рекомендованої літератури і джерел; відповіді на запитання і самостійне формулювання запитань до навчальної теми; наведення прикладів, опис ситуацій; узагальнення, порівняння, аналіз теоретичного матеріалу; обговорення результатів ефективності навчання в системі «викладач-здобувач», «здобувач-здобувач», оцінювання самостійної роботи (розробка мультимедійної презентації, складання доповіді, глосарію, написання наукового повідомлення, проектування моделі тощо). Під час підготовки до заняття і виконання завдань здобувачам рекомендується використовувати навчальну та спеціальну літературу, відповідні словники та енциклопедії.

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

**Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи**

**СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦЯ**
(найменування навчальної дисципліни)

**підготовки здобувачів
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**
(вказати рівень вищої освіти)
спеціальності 011– Освітні, педагогічні науки
(шифр і назва спеціальності)
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки
(назва освітньої програми)
мова навчання українська

Слов'янськ – 2021 р.

Розробник:

Сипченко О.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцентка кафедри педагогіки вищої школи ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

Рецензенти:

Саяпіна С.А., доктор педагогічних наук, професор, професорка кафедри педагогіки вищої школи ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

Панасенко Е.А., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри практичної психології ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

Силабус розглянуто і схвалено на засіданні кафедри педагогіки вищої школи ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

Протокол № __1__ від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри Топольник Я.В.
(ПІБ)

Затверджено та рекомендовано до впровадження
вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

«30» серпня 2021 р.

протокол № __1__

Опис навчальної дисципліни
Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця

Кількість кредитів	5 кредити ECTS / 150 годин
Рік підготовки, семестр	1 рік підготовки, 2 семестр
Компонент освітньої програми	Вибірковий компонент
Викладач	Сипченко Ольга Миколаївна, доцентка кафедри педагогіки вищої школи, кандидат педагогічних наук, доцент
Контактна інформація	ph_d@ukr.net https://www.sypchenko.org/ +380508459737
Консультації	Очні консультації: Четвер з 11.40 до 13.00 Онлайн консультації: за попередньою домовленістю
Анотація навчальної дисципліни	Об'єкт вивчення навчальної дисципліни – професійна підготовка науковця в умовах закладу вищої освіти Предмет вивчення навчальної дисципліни – технології моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця
Опис навчальної дисципліни	Метою вивчення навчальної дисципліни є: підготовка кваліфікованого науково-педагогічного працівника, здатного проводити самостійну науково-дослідницьку діяльність, на високоякісному рівні здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти урахуваючи сучасні інноваційні тенденції світового освітнього простору <i>Ключові слова:</i> вища освіта, стандарт вищої освіти, освітньо-професійна програма, модель, моделювання, діяльність, моделювання освітньої підготовки, моделювання професійної діяльності, науково-педагогічний працівник, науковий працівник, науково-педагогічна діяльність, професійно-педагогічна компетентність тощо <i>Результати навчання:</i> Готовність до проведення науково-дослідницької роботи, командної співпраці в глобальному інформаційному просторі. Здатність налагоджувати конструктивну педагогічну взаємодію зі всіма учасниками освітнього процесу. Можливість створення сучасного цифрового контенту науково-методичного забезпечення, що може використовуватися при проведенні науково-педагогічної діяльності. Застосовувати основні наукові підходи і методи науково-дослідницької діяльності; методи критичного аналізу й

оцінки сучасних наукових досягнень під час розв'язування дослідницьких і практичних завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях.

Застосовувати способи і прийоми планування мети, цільовизначення, реалізації необхідних видів діяльності, оцінки і самооцінки результатів діяльності у розв'язанні професійних задач.

Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність

Застосовувати сучасні цифрові технології для забезпечення ефективної наукової та професійної комунікації.

Матеріали та ресурси:

1) *Рекомендована література:*

1.Лещенко Г.А. Компетентнісна модель фахівця як системоутворюючий чинник його професійної підготовки. *Наукові записки*. Випуск 173. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018.

2.Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки» денної та заочної форми навчання / Уклад.: О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 102 с.

3.Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької, докт. пед. наук, проф. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.

4.Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти: монографія / авт.: О.П. Воробйова, М.В. Гриценко, В.І. Луговий, О.Ю. Оржель, О.М. Слюсаренко, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко, К.А. Трима; за ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 229 с.

5.Сипченко О., Черкашина Л., Гарань Н. Формування загальних компетентностей майбутніх викладачів засобами інноваційних технологій в освітньому середовищі ЗВО. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій*: монографія за заг.ред. Л.Г.Гаврілової. Hameln, Germany: InterGING. 2019. С. 180–195.

Допоміжна:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 384 с.
  2. Нагаєв В.М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Стильна типографія, 2019. 237 с.
  3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: підручник / Володимир Ортинський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 500 с.
  4. Лугова В. М. Основи самоменеджменту та лідерства [Електронний ресурс]: навч. посібн. / В.М. Лугова, С.М. Голубєв. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 212 с.
  5. Топольник Я.В., Гарань Н.С., Сипченко О.М., Фатальчук С.Д. Питання академічної доброчесності в дослідженнях зарубіжних учених / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 76. Т. 3. С. 135-139
  6. Шапран О. І., Новак О. М. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2018. 280 с.
  7. Sypchenko Olha, Boiko Iryna Formation of communicative competence of masters of education, pedagogical sciences by means of media educational technologies. *Education pedagogy: problems and prospects for development in the context of reform*. Editors: Sławomir Śliwa, Olga Tsybulko. *Monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. P. 254-264
- 2) *Платформи та сервіси дистанційного навчання: Moodle*
Дистанційний курс «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»
<http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/course/view.php?id=253>
- Інформаційні ресурси в Інтернеті:*
1. Закон України «Про вищу освіту» від 23.04.2021 № 1556-VII. URL: <https://cutt.ly/SkZ9CAt>
  2. Закон України «Про освіту» від 24.06.2020 року №2145-VIII. URL: <https://cutt.ly/8k5gNYx>
  3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 03.07.2020 року №848-VIII. URL: <https://cutt.ly/okZ28R8>
  4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 року №2623-III. URL: <https://cutt.ly/MkZ22up>
  5. Затверджені стандарти вищої освіти URL:

	<p>https://cutt.ly/fkZ2SnO</p> <p>6. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16.07.2018 року №776. URL: https://cutt.ly/Qk7M9us</p> <p>7. Положення про організацію освітнього процесу у ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: https://cutt.ly/lcoc4B</p> <p>8. Положення про освітні програми в ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: https://cutt.ly/AlcphDk</p> <p>9. Положення про розроблення навчальних планів та реалізацію вибірковості варіативної складової навчальних планів підготовки здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра у ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: https://cutt.ly/1lcpіMT</p> <p>10. Проект Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: https://cutt.ly/ck78KoS</p> <p><i>Платформи електронного навчання:</i> EdEra, Prometheus, Coursera, EDX, Canvas, YouTube, CyXaPi.</p> <p><i>Інтернет-ресурси для онлайн опитувань:</i> Google.com та ін.</p> <p><i>Програми презентацій:</i> Microsoft PowerPoint, Open Office Impress, Prezi, MentiMeter, Canva.</p> <p><i>Програми тестування:</i> Google forms, Kahoot.</p> <p><i>Необхідне обладнання:</i> Комп'ютер (ноутбук), мультимедійний проектор, фліпчарт, ватмани, маркери</p>
<p>Теми</p>	<p>Тема 1. Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця. Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки». Формування змісту навчання професійної підготовки науковця. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки здобувача</p> <p>Тема 2. Основи наукового моделювання. Теоретичні основи процесу моделювання. Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання. Алгоритм педагогічного моделювання. Класифікація педагогічних моделей</p> <p>Тема 3. Професійно-педагогічна діяльність науковця. Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності науковця. Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання. Науково-педагогічна діяльність у ЗВО. Професійна діяльність фахівця, її моделювання. Модель професійної діяльності науковця. Професійна етика науково-педагогічного працівника</p>

	<p>Тема 4. Професійний саморозвиток науковця. Творча реалізація науково-педагогічного працівника. Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця. Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця.</p>
<p>Методичні поради для викладачів «Як навчати?»</p>	<p><i>Словесні методи:</i> лекція (проблемна, лекція з розгляду конкретних ситуацій, вікторина, лекція-консультація, круглий стіл, мультимедійна, інтерактивна тощо), пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, бесіда, семінар, диспут, дискусія; <i>наочні методи:</i> спостереження, демонстрація, інфографіка, ілюстрація; <i>практичні методи:</i> практичні заняття, виконання практичних завдань, обробка довідкової інформації, моделювання, ситуаційні вправи, аналіз подій, самостійна робота, зокрема з використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання (робота із друкованими та електронними інформаційними ресурсами, виконання індивідуальних завдань, тестування в режимі самооцінювання); <i>робота з навчально-методичною літературою</i> (конспектування); <i>відеометод у сполученні з інформаційними технологіями</i> та комп'ютерними засобами навчання: дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані, гейміфіковані та ін.; <i>активні методи навчання:</i> моделювання професійних ситуацій в умовах квазіпрофесійної діяльності, проведення «круглого столу», брейнстормінг, «Плюс-мінус-цікаво»; <i>інтерактивні методи навчання:</i> дерево рішень, тестування.</p>
<p>Методичні поради для здобувачів «Як навчатися?»</p>	<p>Здобувачі опрацьовують теоретичний матеріал лекцій та презентацій; готуються до практичних занять, виконують самостійну роботу.</p> <p><i>Види роботи здобувачів:</i> розробка мультимедійної презентації, робота над доповіддю, науковим повідомленням, підготовка до ділових ігор, творчих звітів, презентація результатів виконаних завдань, розробленої моделі, підготовка до тестового контролю, екзамену</p>
<p>Оцінювання</p>	<p><i>Види:</i> вхідний контроль, поточний контроль, взаємоконтроль (взаємооцінювання), самоконтроль (рефлексія, самооцінювання), підсумковий контроль – семестровий екзамен</p> <p><i>Методи:</i> спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне, письмове опитування, оцінювання самостійної роботи, тестування</p> <p><i>Форми:</i> індивідуальна та фронтальна перевірка</p>

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про контрольні заходи в ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет»

<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/003.pdf>

та на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів. Отримані бали за відвідані заняття та виконані практичні завдання й самостійну роботу додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за поточним оцінюванням у семестрі мають результат навчання з дисципліни 60 балів і вище, можуть, за бажанням, бути:

- звільнені від складання екзамену й отримати в результаті оцінювання 60-80 балів, що відповідають кількості балів поточного оцінювання з навчальної дисципліни;

- звільнені від складання екзамену й отримати в результаті оцінювання 81-100 балів, що відповідають кількості балів поточного оцінювання з навчальної дисципліни, за відсутності пропусків занять з усіх предметів семестру без поважних причин (до 10%), але за обов'язкового надання в деканат виконаних самостійних завдань з відповідної дисципліни;

- допущені до складання екзамену.

Підсумковий контроль – семестровий екзамен оцінюється за 100-бальною та національною шкалами

Основні вимоги до оцінювання результатів поточного та підсумкового контролів передбачають: виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни; глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих джерелах; уміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку; характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо); уміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань; уміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Критерії оцінювання результатів навчальних досягнень здобувачів:

«відмінно» (90-100 балів) – здобувач демонструє високий

рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни, «добре» (75-89 балів) – здобувач виявляє достатній рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни, «задовільно» (60-74 балів) – наявний рівень мінімально достатніх знань, «незадовільно» (26-59 балів) – недостатній рівень наявних результатів навчання, «неприйнятно» (0-25 балів) – результати навчання відсутні.

Критерії оцінювання різних видів навчальної діяльності прописані у кожному завданні

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за темами за результатами поточного контролю (денної та заочної форм навчання)

Тема	Лекції		Практичні заняття		Самостійна робота	
	Max	Min	Max	Min	Max	Min
Т 1.1	1	0,5				
Т 1.2	1	0,5				
Т 1.3			3	2	5	3
Т 2.1	1	0,5				
Т 2.2			3	2		
Т 2.3			3	2	5	3
Т 3.1	1	0,5				
Т 3.2			3	2		
Т 3.3			3	2		
Т 3.4	1	0,5	3	2		
Т 3.5			3	2	10	6
Т 3.6	1	0,5	3	2	7	4
Т 4.1	1	0,5	3	2	7	4
Т 4.2			6	4	10	5
Т 4.3			6	4	10	5,5
Разом	7	3,5	39	26	54	30,5

Політика щодо дедлайнів та перескладань: роботи, що здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання (дострокове складання) курсу відбувається з дозволу деканату за наявності поважних причин (лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності: академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для формування результатів навчання за дисципліною і отримання відповідної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення

	<p>авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується Положенням про комісії з питань етики та академічної доброчесності в ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/013.pdf</p> <p>Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p> <p><i>Політика щодо відвідування:</i> для здобувачів вищої освіти відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно – онлайн, за погодженням з викладачем</p>
<p>Переваги вивчення навчальної дисципліни «Бонус вивчення»</p>	<p>Навчальну дисципліну «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» розроблено відповідно до потреб та особливостей кожного здобувача, ураховано персоналізовані траєкторії навчання; вивчення даного курсу передбачає розвиток професійної компетентності у процесі моделювання освітньої підготовки та професійної діяльності науковця з урахуванням сучасних тенденцій розвитку вищої освіти, сприяє формуванню соціальних навичок (soft skills): комунікативність, лідерство, здатність брати на себе відповідальність, працювати в критичних умовах, працювати в команді, тайм-менеджмент, розуміння важливості deadline (вчасного виконання поставлених завдань), здатність логічно і критично мислити, самостійно приймати рішення, креативність тощо.</p> <p>Здобувачі вищої освіти, які регулярно відвідували лекції, активно працювали на заняттях, додатково отримують 3 бали до підсумкового оцінювання результатів навчання</p>

Сипченко О.М.
канд. пед. наук, доцент

підпис

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

“ЗАТВЕРДЖУЮ”:

Проректор з НІР _____
Чайченко С.О.
(під)

«30» серпня 2021 р. _____

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦЯ**
(найменування навчальної дисципліни)

**підготовки здобувачів
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**
(вказати рівень вищої освіти)
спеціальності 011– Освітні, педагогічні науки
(шифр і назва спеціальності)
**за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки**
(назва освітньої програми)
мова навчання українська

Слов’янськ – 2021 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 150	Рік підготовки:	
	1-й	1-й
	Семестр	
	2-й	2-й
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 2 самостійної роботи здобувача – 6	14 год.	14 год.
	Практичні	
	26 год.	26 год.
	Самостійна робота	
	110 год.	110 год.
Вид контролю: екзамен		

Метою вивчення навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» є: підготовка кваліфікованого науково-педагогічного працівника, здатного проводити самостійну науково-дослідницьку діяльність, на високоякісному рівні здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти урахуваючи сучасні інноваційні тенденції світового освітнього простору

**Матриця результатів навчання, методів навчання, методів контролю з навчальної дисципліни
«Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»**

Результати навчання	Методи навчання	Методи контролю
<p>Готовність до проведення науково-дослідницької роботи, командної співпраці в глобальному інформаційному просторі. Здатність налагоджувати конструктивну педагогічну взаємодію зі всіма учасниками освітнього процесу.</p> <p>Можливість створення сучасного цифрового контенту науково-методичного забезпечення, що може використовуватися при проведенні науково-педагогічної діяльності.</p> <p>Застосовувати основні наукові підходи і методи науково-дослідницької діяльності; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досягнень під час розв'язування дослідницьких і практичних завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях.</p> <p>Застосовувати способи і прийоми планування мети, цільовизначення, реалізації необхідних видів діяльності, оцінки і самооцінки результатів діяльності у розв'язанні професійних задач.</p> <p>Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність</p> <p>Застосовувати сучасні цифрові технології для забезпечення ефективної наукової та професійної комунікації.</p>	<p>Поєднання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання з використанням інноваційних технологій: словесні методи: лекція (проблемна, лекція з розгляду конкретних ситуацій, вікторина, лекція-консультація, круглий стіл, мультимедійна, інтерактивна тощо), пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, бесіда, семінар, диспут, дискусія; наочні методи: спостереження, демонстрація, інфографіка, ілюстрація; практичні методи: практичні заняття, виконання практичних завдань, обробка довідкової інформації, моделювання, ситуаційні вправи, аналіз подій, самостійна робота, зокрема з використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання (робота із друкованими та електронними інформаційними ресурсами, виконання індивідуальних завдань); робота з навчально-методичною літературою (конспектування); відеометод у сполученні з інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання: дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані та ін.; активні методи навчання: моделювання професійних ситуацій в умовах квазіпрофесійної діяльності, проведення «круглого столу», брейнстормінг, «Плюс-мінус-цікаво»; інтерактивні методи навчання: дерево рішень, тестування.</p>	<p>спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, тестовий контроль, взаємоконтроль (взаємооцінювання) самоконтроль (рефлексія, самооцінювання) оцінювання самостійної роботи (розробка мультимедійної презентації, складання доповіді, глосарію, написання наукового повідомлення, проектування моделі науковця), екзамен</p>

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усього	зокрема				усього	зокрема			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
Тема 1. Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки										
1.1. Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця	10	2			8	10	2			8
1.2. Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки»	10	2			8	10	2			8
1.3. Формування змісту навчання професійної підготовки науковця. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки здобувача	10		2		8	10		2		8
Тема 2. Основи наукового моделювання										
2.1. Теоретичні основи процесу моделювання	10	2			8	10	2			8
2.2. Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання	10		2		8	10		2		8
2.3. Алгоритм педагогічного моделювання. Класифікація педагогічних моделей	10		2		8	10		2		8

Тема 3. Професійно-педагогічна діяльність науковця									
3.1. Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності науковця	10	2			8	10	2		8
3.2. Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання	10		2		8	10		2	8
3.3. Науково-педагогічна діяльність у ЗВО	10		2		8	10		2	8
3.4. Професійна діяльність фахівця, її моделювання	9	2	2		5	9	2	2	5
3.5. Модель професійної діяльності науковця	10		2		8	10		2	8
3.6. Професійна етика науково-педагогічного працівника	9	2	2		5	9	2	2	5
Тема 4. Професійний саморозвиток науковця									
4.1. Творча реалізація науково-педагогічного працівника	9	2	2		5	9	2	2	5
4.2. Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця	12		4		8	12		4	8
4.3. Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця	11		4		7	11		4	7
Усього годин	150	14	26		110	150	14	26	110

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1	Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця	2	2
2	Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні,	2	2

	педагогічні науки»		
3	Теоретичні основи процесу моделювання	2	2
4	Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності науковця	2	2
5	Професійна діяльність фахівця, її моделювання	2	2
6	Професійна етика науково-педагогічного працівника	2	2
7	Творча реалізація науково-педагогічного працівника.	2	2
	Разом	14	14

4.2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1	Формування змісту навчання професійної підготовки науковця. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки здобувача	2	2
2	Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання	2	2
3	Алгоритм педагогічного моделювання. Класифікація педагогічних моделей	2	2
4	Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання	2	2
5	Науково-педагогічна діяльність у ЗВО	2	2
6	Професійна діяльність фахівця, її моделювання	2	2
7	Модель професійної діяльності науковця	2	2
8	Професійна етика науково-педагогічного працівника	2	2
9	Творча реалізація науково-педагогічного працівника	2	2
10	Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця	4	4
11	Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця	4	4
	Разом	26	26

4.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1	Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки	24	24
2	Основи наукового моделювання	24	24
3	Професійно-педагогічна діяльність науковця	42	42
4	Професійний саморозвиток науковця	20	20
	Разом	110	110

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

За накопичувальною 100 – бальною шкалою	За національною шкалою	
	<i>для екзаменів, звітів з практики, курсових робіт</i>	<i>для заліків</i>
90 – 100 балів	відмінно	зараховано
89 – 75 балів	добре	
60 – 74 балів	задовільно	
26 – 59 балів	незадовільно	не зараховано
0 – 25 балів	неприйнятно	

6. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: завдання для вхідного, поточного та підсумкового контролю, взаємоконтролю (взаємооцінювання), самоконтролю (рефлексія, самооцінювання), тестового контролю, усного, письмового опитування, оцінювання самостійної роботи (мультимедійної презентації, доповіді, глосарію, написання, наукового повідомлення, проектування моделі науковця), семестровий екзамен.

Питання до екзамену з дисципліни

«Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»

1. Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.
2. Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця.
3. Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки».
4. Формування змісту навчання професійної підготовки науковця.
5. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки здобувача
6. Основи наукового моделювання.
7. Теоретичні основи процесу моделювання.
8. Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання.
9. Алгоритм педагогічного моделювання.
10. Класифікація педагогічних моделей

11. Професійно-педагогічна діяльність науковця.
12. Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності науковця.
13. Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання.
14. Науково-педагогічна діяльність у ЗВО.
15. Професійна діяльність фахівця, її моделювання.
16. Модель професійної діяльності науковця.
17. Професійна етика науково-педагогічного працівника
18. Професійний саморозвиток науковця.
19. Творча реалізація науково-педагогічного працівника.
20. Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця.
21. Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця.
22. Використання електронних документів у наукових дослідженнях.
23. Електронні бібліотеки
24. Використання наукометричних баз даних та пошукових систем у наукових дослідженнях.
25. Використання ІКТ за результатами науково-дослідної роботи (сайти, форуми, блоги, електронні посібники, соціальні мережі)
26. Поняття діяльності, її філософський, психологічний і педагогічний аспекти
27. Сутність професійної діяльності, її особливості та структура
28. Визначення кваліфікації у широкому та вузькому значенні
29. Особливості побудови моделі діяльності науковця
30. Професійно необхідні якості науковця. Підходи до їх формування в освітньому процесі

7. Рекомендована література

Основна

1. Лещенко Г.А. Компетентнісна модель фахівця як системоутворюючий чинник його професійної підготовки. *Наукові*

записки. Випуск 173. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018.

2. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки» денної та заочної форми навчання / Уклад.: О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 102 с.

3. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької, докт. пед. наук, проф. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.

4. Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти: монографія / авт.: О.П. Воробйова, М.В. Гриценко, В.І. Луговий, О.Ю. Оржель, О.М. Слюсаренко, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко, К.А. Трима; за ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 229 с.

5. Сипченко О., Черкашина Л., Гарань Н. Формування загальних компетентностей майбутніх викладачів засобами інноваційних технологій в освітньому середовищі ЗВО. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій*: монографія за заг.ред. Л.Г.Гаврілової. Hameln, Germany: InterGING. 2019. С. 180–195.

Допоміжна

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 384 с.

2. Нагаєв В.М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Стильна типографія, 2019. 237 с.

3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: підручник / Володимир Ортинський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 500 с.

4. Лугова В. М. Основи самоменеджменту та лідерства [Електронний ресурс]: навч. посібн. / В.М. Лугова, С.М. Голубєв. Харків: ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, 2019. 212 с.

5. Топольник Я.В., Гарань Н.С., Сипченко О.М., Фатальчук С.Д. Питання академічної доброчесності в дослідженнях зарубіжних учених / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 76. Т. 3. С. 135-139 URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_3/26.pdf

6. Шапран О. І., Новак О. М. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2018. 280 с.

7. Sypchenko Olha, Woiko Iryna Formation of communicative competence of masters of education, pedagogical sciences by means of media educational technologies. *Education pedagogy: problems and prospects for development in the context of reform*. Editors: Sławomir Śliwa, Olga Tsybulko. *Monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. P. 254-264

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Закон України «Про вищу освіту» від 23.04.2021 № 1556-VII. URL: <https://cutt.ly/SkZ9CAAt>

2. Закон України «Про освіту» від 24.06.2020 року №2145-VIII. URL: <https://cutt.ly/8k5gNYx>

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 03.07.2020 року №848-VIII. URL: <https://cutt.ly/okZ28R8>

4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 року №2623-III. URL: <https://cutt.ly/MkZ22up>

5. Затверджені стандарти вищої освіти URL: <https://cutt.ly/fkZ2SnO>

6. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16.07.2018 року №776.
URL: <https://cutt.ly/Qk7M9us>

7. Положення про організацію освітнього процесу у ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: <https://cutt.ly/1lcoc4B>

8. Положення про освітні програми в ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: <https://cutt.ly/AlcphDk>

9. Положення про розроблення навчальних планів та реалізацію вибірковості варіативної складової навчальних планів підготовки здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра у ДЗВО «Донбаський державний педагогічний університет» URL: <https://cutt.ly/1lcpіMT>

10. Проєкт Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: <https://cutt.ly/ck78KoS>

9. Посилання на дистанційний курс

<http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/course/view.php?id=253>

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙ ІЗ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦЯ»
ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ**

Тема заняття: Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця

Мета вивчення: представити здобувачам третього рівня вищої освіти нормативну базу формування змісту професійної підготовки науковця; забезпечити розуміння професійної підготовки науковців у вищій освіті, визначити практичні складові та існуючі проблеми;; розвивати творче мислення, зацікавленість дисципліною, прагнення самостійно отримувати нові знання; удосконалювати професійну увагу.

План лекції:

1. Правове регулювання наукової, науково-педагогічної та інноваційної освітньої діяльності
2. Підготовка науковців у вищій освіті

Література:

1. Дегтярьова І. Польський досвід державної атестації науково-педагогічних кадрів. *Грані*. 2013. №9. С. 186-193.
2. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство: навч. посіб. / Г.В. Лаврик, Г.В. Терела, Т.О. Харченко [та ін.]; за ред. Г.В. Лаврик. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 208 с.
3. Докторські програми в Європі та Україні: Матеріали міжнародної конференції «Впровадження принципів третього циклу вищої освіти Європейського простору». К.: Вид-во НаУКМА Пульсари, 2007.
4. Детальніше про особливості реформування системи підготовки докторів філософії: Ніколаєв Є. Як створити в Україні сучасну систему підготовки докторів філософії (PhD)? PolicyPaper. Європейський інформаційно-дослідницький центр, 2017. <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28851.pdf>
5. Закон України «Про вищу освіту». <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>Наказ МОН №450 від 7 серпня 2002 року.
6. За фальсифікацію і плагіат – санкції. Розроблено альтернативний проект Порядку присудження наукових ступенів. <https://dt.ua/SCIENCE/zafalsifikaciyu-i-plagiat-sankciyi-262051.html>
7. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 5-6 жовтня 2017 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. С.12-17.

8. Проект Порядку присудження наукових ступенів, розроблений під керівництвом М. Винницького. <http://dochub.com.ua/uk/normatyvno-pravova-baza>

9. The framework of qualifications for the European Higher Education Area <https://www.ehea.info/pid34461-cid102059/wg-frameworks-qualification-2003-2005.html>

10. Salzburg II Recommendations. European Universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg Principles. – European University Association, 2010. http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Salzburg_II_Recommendations

Ключові поняття: зміст професійної підготовки, науковець, професіонал, вища школа, наукова діяльність; науково-педагогічна діяльність; науково-організаційна діяльність; фундаментальні наукові дослідження; прикладні наукові дослідження; учений; науковий працівник; науково-педагогічний працівник; науково-дослідна (науково-технічна) установа; наукова робота; науковий результат; інновації; інноваційна діяльність

Обумовленість суспільного прогресу, соціальної рівноваги і гармонійного розвитку особистості рівнем розвитку освітнього і наукового потенціалу країни ставлять на порядок денний необхідність формування сучасної національної стратегії розвитку України, в якій освіта в цілому і вища освіта зокрема розглядаються як вищий національний пріоритет. Так, у Національній доктрині розвитку освіти пріоритетним напрямком визначено впровадження новітніх інформаційно-комунікативних технологій, а поєднання освіти і науки розглядається як умова модернізації системи освіти, головне джерело її подальшого розвитку.

Закони «Про освіту» (п. 1 ст. 51), «Про вищу освіту» (п. 1 ст. 54, п. 2 ст. 61) визначають такий напрям інтеграції освіти і науки, як участь викладачів, студентів, аспірантів, докторантів та інших суб'єктів навчально-виховного процесу в науково-дослідній, дослідно-конструкторській роботі, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, олімпіадах. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст. 23) закладу вищої освіти надається можливість виступати засновником (співзасновником) інших осіб, що займаються основними напрямками навчально-науково-виробничої діяльності ЗВО.

Акредитовані ЗВО можуть створювати навчальні та навчально-науково-виробничі комплекси як добровільні об'єднання зі збереженням статусу юридичної особи всіх учасників комплексу. Серед нормативно-правових актів є ряд постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України та накази МОН України, котрі передбачають створення науково-навчальних, науково-виробничих, науково-виробничо-інноваційно-

інвестиційних та інших комплексів (центрів). Так, наказ МОН "Про затвердження Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси" від 19.01.1994 р. № 13 визначає порядок створення навчального та навчально-науково-виробничого комплексів, організацію їх навчально-виховної роботи та формування змісту освіти в системі ступеневої підготовки фахівців. Затверджене МОН України Примірне положення про науково-навчальний центр університету (академії) передбачає, що завдяки організації цієї форми інтеграції більш науково поглибленою буде підготовка студентів, аспірантів і докторантів, підвищиться наукова кваліфікація викладачів ЗВО завдяки здійсненню ними, спільно з ученими наукових установ національної та галузевих академій наук, наукових досліджень і розробок. Це положення спирається на єдину державну цільову програму з питань інтеграції науки та освіти - Державну цільову науково-технічну та соціальну програму "Наука в університетах" на 2008-2012 рр. У рамках Програми, зокрема, передбачається: збільшення обсягу бюджетного фінансування наукових досліджень та модернізація матеріально-технічної бази в університетах; утворення спільно з Національною та галузевими академіями наук науково-навчальних центрів; створення нормативно-правових засад стимулювання залучення позабюджетних коштів для розвитку наукової діяльності університетів; розроблення нормативно-правових актів, які визначають порядок утворення і функціонування університетів дослідницького типу; забезпечення участі здобувачів у наукових дослідженнях в університетах та їх стажування у провідних наукових установах Національної та галузевих академій наук; утворення та функціонування п'яти університетів дослідницького типу на базі провідних державних університетів з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку науки. Чисельність дослідників, техніків, науково-педагогічних працівників університетів, що братимуть участь у виконанні наукових досліджень в університетах дослідницького типу, становить 3400 чол. Для проведення наукових досліджень передбачається залучити близько 1250 здобувачів, аспірантів та докторантів.

Виклад питання про правове регулювання відносин, пов'язаних з науковою та науково-педагогічною діяльністю, включає такі обов'язкові елементи як визначення суб'єктів наукової і науково-педагогічної діяльності, обсягу їх прав та обов'язків; з'ясування матеріальних та моральних стимулів забезпечення престижності та пріоритетності цієї сфери діяльності, що обумовлено суспільними потребами; становлення соціальних та правових гарантій наукової діяльності, свободи наукової творчості; аналіз основних цілей, напрямів та принципів державної політики у сфері наукової діяльності та розгляд повноважень органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності.

Специфіка науки зумовлена тим, що наукова діяльність є одним з найбільш складних видів трудової діяльності. До факторів, які впливають на діяльність та правильність рішення науковця, можна віднести професійну підготовку, рівень освіти, творчі здібності, певні моральні якості особи, яка займається науковою та науково-педагогічною діяльністю.

Визначення *наукової діяльності* як інтелектуальної, творчої діяльності, спрямованої на одержання і використання нових знань, наводиться у ст. 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність". Основними її формами закон визначає фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Фундаментальними науковими дослідженнями є наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку. Наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей, - це прикладне наукове дослідження.

Крім цього, зазначений закон дав визначення *науково-педагогічної діяльності* як педагогічної діяльності у закладах вищої освіти та закладах післядипломної освіти, пов'язаної з науковою та(або) науково-технічною діяльністю.

Суб'єктами відносин, які виникають у галузі наукової та науково-педагогічної діяльності, згідно зі ст. 4 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також установи, наукові організації, ЗВО, громадські наукові організації.

Вченим цей закон визначає фізичну особу (громадянина України, іноземця або особу без громадянства), яка має повну вищу освіту та проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" *науковим працівником* є вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації. Посади наукових працівників наукових установ та організацій (їх філіалів, відділень тощо) визначені в ч. 1 ст. 22-1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність". У свою чергу, посади наукових працівників, які можуть викладати у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації, визначені ч. 2 ст. 48 Закону України "Про вищу освіту".

Щодо науково-педагогічних працівників, то відповідно до п.10 ч.1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" *науково-*

педагогічним працівником є вчений, який за основним місцем роботи займається професійно педагогічною та науковою або науково-технічною діяльністю у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти третього та четвертого рівнів акредитації. Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, ЗВО, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до статті 24 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 04.03.2004 року № 257 встановлено, що до посад наукових (науково-педагогічних працівників), які працюють у ЗВО та наукових підрозділах в їхньому складі належать: керівник (ректор, президент, начальник тощо); заступник керівника (перший проректор, проректор, перший віце-президент, віце-президент) з науково-педагогічної, наукової роботи; декан; завідувач кафедри; професор; доцент; директор бібліотеки; науковий працівник бібліотеки; старший викладач; викладач; асистент; керівник (завідувач, начальник, директор), заступник керівника (завідувачого, начальника, директора) наукового підрозділу (інституту, частини, відділу, лабораторії, сектору, бюро, групи); головний науковий співробітник; провідний науковий співробітник; старший науковий співробітник; науковий співробітник; молодший науковий співробітник, учений секретар.

Розгляд четвертого питання теми має на меті ознайомлення з *пріоритетними напрямками інноваційних перетворень* у системі вищої освіти, які на сьогодні окреслено чітко визначеною законодавчою базою: Національною доктриною розвитку освіти, Законами України "Про освіту" "Про вищу освіту", "Про інноваційну діяльність" та "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні". Серед стратегічних орієнтирів реформування освіти, подолання кризових процесів, утвердження національних інтересів визначено розробку і здійснення освітніх інновацій, що покликані якісно змінити зміст, форми, методи, засоби, технології навчання, виховання і управління.

Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 142 країн зайняла у 2011 році у сфері вищої освіти та професійної підготовки - 51 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку - 74, за оснащеністю сучасними технологіями - 82, за показником якості освіти - 72, якості роботи науково-дослідних закладів (університетів) - 72 та в загальному рейтингу - 82, розмістившись між Тринідадом і Тобаго та Намібією, що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу, перетворення України в державу, яка експортує сировинні ресурси з незначною часткою доданої вартості, та виникнення загрози економічній та національній безпеці.

Результати аналізу економічного зростання країн - лідерів рейтингів конкурентоспроможності Швейцарії, Сінгапуру, Швеції, Нідерландів,

Данії, Японії та Великобританії – свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки. Важливою складовою такої системи має стати ефективна система вищої освіти.

Історичні джерела *освітніх інновацій* пов'язані з періодом зародження експериментальної педагогіки другої половини ХІХ ст. З 60-х років минулого століття феномен "інноваційність" став ключовим у характеристиці постіндустріальної формації - її становлення і розвитку.

Питання про *інноваційну освітню діяльність* має відправним моментом визначення змісту термінів "інновація", "інноваційний проект", "інноваційна культура", "освітні інновації", "інноваційна освітня діяльність", що дозволяє встановити сутнісні особливості перебігу інноваційних процесів у системі освіти.

Сучасні вітчизняні вчені розглядають інновацію в освіті як:

- процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому;
- результат творчого пошуку оригінальних нестандартних розв'язань для різноманітних педагогічних проблем;
- актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними в контексті еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток;
- продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень;
- різні нововведення в діяльності навчально-виховних закладів, у здійсненні навчально-виховного процесу.

Відтак, *інновацію* варто розглядати як реалізоване нововведення в освіті - у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання і виховання та у підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу.

Нормативне визначення освітніх інновацій надане в Положенні "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності". Ними є вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.

Наступним кроком має стати аналіз класифікації інноваційної освітньої діяльності залежно від її змісту (розробка, розповсюдження,

застосування), а також масштабності змін, які вноситимуться у систему освіти внаслідок застосування інновацій, їх реалізації на всеукраїнському, регіональному рівні та на рівні окремого закладу освіти.

Слід звернути увагу, що у нормативних актах, де наведено визначення інноваційної діяльності, остання розуміється по-різному. Так, у Законі України "Про інноваційну діяльність" вона визначена як одна з форм інвестиційної діяльності, здійснювана з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу в виробництво й соціальну сферу. Закон "Про інноваційну діяльність" називає її діяльністю, спрямованою на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, що обумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Згідно з "Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" такою є розробка, поширення й застосування освітніх інновацій.

Виділяють такі ознаки інноваційної діяльності:

1. Інноваційна діяльність - це діяльність новаторська, творча, інтелектуальна. Для ЗВО ця діяльність може полягати в пошуку й створенні нових підходів в освіті, для чого можуть використовуватися нові методичні, дидактичні, виховні засоби (інновації). Ці засоби і є об'єктами інтелектуальної власності - інтегровані програми, концепції освіти і т. д. У результаті впровадження інновацій у навчально-виховний процес якість освіти суттєво поліпшується, і створюються нові об'єкти інтелектуальної власності (напр., наукові статті, монографії), в яких описується досвід, отриманий у ході застосування інноваційної освітньої діяльності.

2. Інноваційна діяльність є довгостроковою, оскільки результати її значно віддалені в часі від впровадження інновацій в освітній процес.

3. Інноваційна діяльність є діяльністю підвищеного ризику, тому що в процесі застосування інновацій, тобто вперше створених освітніх, дидактичних, виховних засобів, результати передбачити досить складно. Витрати на освоєння нововведення окупаються через значний проміжок часу, що погіршує поточний економічний стан експериментального навчального закладу, на базі й за рахунок коштів якого проводиться інноваційна освітня діяльність. Тобто ризиковий характер інноваційної освітньої діяльності обумовлений її новизною, творчим характером, довгостроковістю й значними матеріальними витратами. Саме тому в деяких країнах інноваційну діяльність називають венчурним (ризиковим) бізнесом.

Крім того, слід відзначити, що якщо при здійсненні інноваційної діяльності у сфері підприємництва пріоритетним є одержання прибутку, то головною метою інноваційної освітньої діяльності є досягнення соціального ефекту. Зазначена особливість інноваційної освітньої діяльності ще раз підтверджує той факт, що експериментальному

навчальному закладу, який впроваджує інновації в навчально-виховний процес, необхідна матеріальна підтримка з боку держави.

Колегія Міністерства освіти і науки України своїм рішенням від 29 травня 2003 р. визначила *пріоритетні напрями інноваційної діяльності* галузевого рівня у сфері освіти, а саме: інноваційні технології навчання; інтерактивні методи навчання з використанням інформаційних технологій; створення комп'ютерно-орієнтованих методів систем навчання з різних предметів і навчальних дисциплін; розроблення і впровадження новітніх дидактичних моделей та технологій профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах; розроблення програмових засобів навчального та наукового призначення, новітніх програм, підручників, посібників та методичних матеріалів нового покоління, у тому числі - електронних.

Важливу частину питання становить розгляд встановлених нормативно умов здійснення інноваційної освітньої діяльності, покликаних забезпечити дотримання прав та обов'язків осіб, які ведуть інноваційну освітню діяльність, учасників навчально-виховного процесу, вимог державних стандартів освіти; досягнення керованості інноваційної освітньої діяльності та стимулювання готовності керівників та працівників навчальних закладів, органів управління освітою до інноваційної освітньої діяльності; досягнення економії ресурсів, потрібних для здобуття освіти, здійснення освітньої діяльності та управління освітою.

Безпосередню нормативну підтримку педагогічних ініціатив і реалізації інноваційних процесів забезпечує "Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" (Наказ МОН України від 17.11.2000 р. № 522). Положення розроблено з метою "упорядкування інноваційної освітньої діяльності в системі освіти". У документі передбачені етапи організації інноваційної діяльності, суб'єкти інноваційної ініціативи, механізми прийняття рішення з організації та проведення експерименту, порядок прийняття рішення про розширення бази, внесення змін до програми дослідно-експериментальної роботи, припинення (завершення) експерименту, розкрито механізми поширення та застосування інновацій у системі освіти, виявлено передумови апробації, механізми масового поширення інновацій у системі освіти, з'ясовано засоби зберігання інформації про інновації та їх застосування в системі освіти; передбачено джерела фінансування інноваційного пошуку.

Чинним Положенням визначено *рівні інноваційної освітньої діяльності*: всеукраїнський, регіональний, рівень окремого навчального закладу та закладу післядипломної освіти.

Згідно п. 1.7. Положення *умовами здійснення інноваційної освітньої діяльності є*:

- дотримання майнових і немайнових прав фізичних та юридичних осіб, які ведуть інноваційну освітню діяльність, учасників навчально-виховного процесу, збереження їх життя і здоров'я;

- дотримання фізичними та юридичними особами, які ведуть інноваційну освітню діяльність, своїх майнових і немайнових зобов'язань, вимог державних стандартів освіти;

- керованість інноваційної освітньої діяльності;

- готовність керівників та працівників дошкільних закладів освіти, навчальних закладів, органів управління освітою до інноваційної освітньої діяльності;

- економія ресурсів, потрібних для здобуття освіти, здійснення освітньої діяльності та управління освітою.

З інноваційною ініціативою може виступити фізична або юридична особа (особи), що виявляє намір удосконалити або оновити освітню практику, експериментально перевірити продуктивність і можливість застосування нових ідей та підходів у системі освіти. Інноваційна ініціатива може виявлятися шляхом:

- погодження питань проведення експерименту в окремому вищому навчальному закладі, закладі післядипломної освіти з його керівником, органами громадського самоврядування;

- складання заявки на проведення експерименту всеукраїнського або регіонального рівня та її подання до відповідного органу управління освітою. При цьому інноваційна ініціатива наукового працівника (працівників) або науково-дослідної установи Академії педагогічних наук України може виявлятися шляхом складання заявки на проведення експерименту всеукраїнського рівня та її подання до Президії АПН України.

Особливо ретельно слід проаналізувати етапи реалізації інноваційної освітньої діяльності та їх правову регламентацію. Суттєво полегшити засвоєння питання може складання таблиці-схеми організації інноваційної освітньої діяльності з визначенням змісту кожної складової відповідно до рівнів реалізації освітньої інновації. Необхідно мати на увазі, що розробка інновацій у системі освіти передбачає їх опис і перевірку продуктивності шляхом постановки формульованого експерименту, який включає: вияв інноваційної ініціативи; прийняття рішення про організацію експерименту на основі програми дослідно-експериментальної роботи; проведення експерименту; прийняття рішення про розширення бази, внесення змін до програми дослідно-експериментальної роботи, припинення чи завершення експерименту на підставі висновків експертизи його ходу і результатів. Черговим етапом має стати розповсюдження та застосування інновацій у системі освіти, що полягає у забезпеченні доступу до них освітян шляхом зберігання і поширення інформації про інновації, підготовки до їх застосування. Рішення про розповсюдження інновацій у системі освіти

приймається за підсумками їх апробації, яка здійснюється шляхом вибіркового та керованого розповсюдження і застосування інновацій і проводиться на всеукраїнському та регіональному рівнях відповідно до встановленого порядку.

Вища освіта, як відомо, націлена не лише на відтворення знань, а й на розвиток дослідницьких та аналітичних здібностей людини. Через те підготовка майбутніх науковців у сфері вищої освіти є важливою. Під поняттям «науковці» я маю на увазі фахівців, здатних проводити наукові дослідження та оприлюднювати результати цих досліджень у такій формі, яка забезпечить адекватне сприйняття їх фаховою академічною спільнотою і суспільством в цілому. Останнім часом проблема актуалізувалася у зв'язку з кампанією боротьби проти плагіату й академічної недоброчесності. Проте поширення плагіату в дисертаціях і інших кваліфікаційних роботах є всього лише наслідком процесів, які потребують глибшого осмислення. У цій статті зроблено спробу ще раз привернути увагу до проблеми, зокрема, в контексті реформи аспірантури й впровадження програм підготовки докторів філософії.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про вищу освіту», «доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді»

У межах Болонського процесу, який передбачає трирівневу систему вищої освіти (бакалавр-магістр-доктор філософії) визначено перелік компетентностей для третього рівня, які необхідно опанувати для того, щоб отримати ступінь доктора філософії. Цей перелік ґрунтується на Дублінських дескрипторах, покладених в основу Європейської рамки кваліфікацій. Відповідно до нього, ступінь доктора філософії може бути присвоєним фахівцям, які:

- проявили систематичне розуміння своєї дослідницької галузі і майстерне володіння навичками та методами досліджень у цій галузі;

- продемонстрували здатність започатковувати, планувати, реалізовувати та корегувати послідовний процес ґрунтового наукового дослідження, дотримуючись належної академічної доброчесності;

- зробили науковий внесок, провівши оригінальне дослідження, яке забезпечило приріст знань завдяки істотному обсягу праці і частина якого заслуговує на публікацію у національних або міжнародних рецензованих виданнях;

- є здатними до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових та складних ідей;

- можуть спілкуватися з колегами, ширшою науковою спільнотою та суспільством в цілому у питаннях, що стосуються сфери його експертних знань;

- дають підстави очікувати від них здатності в рамках академічного та професійного контексту сприяти технологічному, суспільному чи культурному поступу в суспільстві, заснованому на знаннях.

У світі немає єдиного механізму підготовки докторів філософії, а також докторів наук, як немає єдиної системи організації захисту дисертацій. Фактично у кожній країні існують певні традиції, між якими є схоже і відмінне. Для прикладу наведемо короткий опис практик з підготовки науковців у США, Німеччині та Польщі, який не претендує на вичерпність і повноту, але має на меті проілюструвати деякі особливості, що існують в цих країнах.

США: Доктор філософії (PhD) є третім науковим ступенем триступеневої академічної освіти (здобувається після отримання ступенів бакалавра і магістра). Існують також професійні докторські ступені (professional doctor), підготовка з яких тісно пов'язана з професійною практикою у відповідній галузі. Підготовка доктора філософії відбувається на спеціальних докторських програмах тривалістю 3-4 роки. Навчальні курси докторської програми мають вигляд практикумів з відпрацюванням методології та методик дослідження. Написання дисертації в середньому займає шість років. У деяких випадках здобувачеві призначають до трьох наукових керівників (супервізорів), один з яких є головним. Захист дисертації відбувається в присутності трьох професорів, включаючи наукового керівника, яких називають екзаменаторами. Вони попередньо вичитують дисертацію до деталей і під час захисту висловлюють зауваження по суті. Захист триває близько двох годин, він відкритий, і всі охочі можуть бути присутніми, але запитання переважно ставлять екзаменатори. Після захисту здобувачеві надається рік для виправлення тексту дисертації так, щоб повністю задовольнити вимоги екзаменаторів, після цього лише йому присуджують науковий ступінь. Присудження наукового ступеня та діяльність комісії з захисту дисертацій ніяк не регулюється державою. Диплом видається самим університетом. Тексти дисертацій не оприлюднюються на сайтах закладів вищої освіти, але потрапляють в базу даних, і після захисту їх можна купити онлайн. Вважається нормою, якщо за матеріалами дисертації після захисту видається монографія. До захисту дисертації окремих вимог щодо публікацій статей чи монографій немає.

Особливістю американської системи є те, що вищий навчальний заклад сам вирішує, кого приймати на навчання, і тому значення попередніх дипломів не таке вже й велике. Обов'язковою є особиста репутація та рекомендація конкретного викладача, який вірить в те, що

здобувач здатний завершити наукову роботу. Велике значення має також проект дослідження, який здобувач має подати на розгляд університету, для того, щоб бути зарахованим. Оскільки навчання платне, то це знімає проблему низької мотивації та формалізму. При цьому існує розвинена система грантової підтримки навчання на докторських програмах. Після здобуття докторського ступеня фахівець, як правило, не залишається викладати в тому університеті, в якому навчався, а шукає роботу в іншому місці.

Німеччина є учасницею Болонського процесу, ставлення до якого в німецькому академічному середовищі неоднозначне. Поширена думка, що Болонський процес погано впливає на якість освіти в Німеччині через уніфікацію програм і обмеження автономії університетів. У практиці німецьких університетів зберігаються два наукові ступені – доктор наук по галузях (рівень PhD, близько до нашого кандидата наук) та доктор габілітований (еквівалент нашого доктора наук). Навчальна програма підготовки доктора наук по галузях не передбачає суттєвого аудиторного навчання, а більше концентрується на проведенні дослідження. Залежно від власних традицій, університети пропонують окремі практикуми для здобувачів докторських ступенів і вимагають від них також бути залученими у викладання. При цьому саме написання дисертації займає зазвичай не менше 4 років, а іноді до 8 років. Вимоги до якості дослідження встановлюються самим університетом, і перш ніж здобувач доведе свою роботу до повного задоволення встановлених вимог, його не допускають до захисту. Захист відбувається у присутності трьох професорів (у тому числі науковий керівник, один професор з університету й один зовнішній) та секретаря, який може бути призначений з-поміж молодих науковців, які нещодавно захистили докторську дисертацію. Захист має вигляд своєрідного екзамену. Він є публічним, заохочується присутність різних професорів, які офіційно не входять до комісії екзаменаторів, але беруть участь в дискусії. Запитання здобувачеві ставляться не лише за темою дослідження, але й з базових знань зі спеціальності. Обов'язковою вимогою є оприлюднення дисертації на сайті закладу вищої освіти після захисту. Відповідальність за це несе сам здобувач, і без цього диплом йому не видають. Диплом про присудження наукового ступеня доктора філософії підписують президент університету і декан факультету. Державного регулювання вимог, у тому числі до спеціалізованих рад із захисту дисертацій, немає.

Німеччина також має інститут габілітації – аналог нашого захисту дисертації доктора наук. Для отримання звання габілітованого доктора треба пройти відповідну процедуру захисту наукових здобутків – зазвичай монографії, але в деяких галузях, як то в медицині, найчастіше це сукупність статей у фахових журналах світового рівня. Монографія, яка подається на габілітацію, має бути на зовсім іншу тему, ніж попередньо

захищена здобувачем дисертація доктора філософії. захист відбувається на базі університету в присутності спеціальної комісії. Крім захисту монографії для успішної габілітації здобувач має також прочитати лекцію за своєю спеціальністю. Габілітований доктор отримує звання професора, яке гарантує йому довічне працевлаштування в університеті.

Польща також є учасницею Болонського процесу. Система підготовки здобувачів наукових ступенів тут найближча до української, якщо брати до уваги роль держави в її регулюванні. Існує державний орган – Центральна комісія у справах ступенів і звань, підпорядкована безпосередньо прем'єр-міністру. Вона надає вченим радам факультетів (відділів університетів) ліцензію на присудження наукових ступенів докторів філософії (PhD), а також формує спеціальні комісії рецензентів для габілітації (щось на зразок наших вчених раз з захисту докторських дисертацій). Польська докторантура (PhD) подібна до української аспірантури, є стаціонарна і заочна форми навчання, конкурсна основа прийняття на навчання, процедура вступу (проект наукової роботи, співбесіда (інтерв'ю), врахування оцінок дипломів бакалавра і магістра. Докторант працює над дисертацією під керівництвом наукового керівника (promotora). Дисертація повинна становити собою оригінальне дослідження, що вирішує наукову проблему, демонструє високий рівень теоретичної підготовки кандидата у певній науковій дисципліні та здатність його до самостійної наукової роботи. Дисертація може являти собою проектну конструкторську, технологічну або творчу (мистецьку) роботу, може бути частиною колективного дослідження. Термін написання – в середньому чотири роки, але може бути продовжений в разі потреби.

Докторат (PhD-програма) працює по суті як індивідуальна науково-освітня програма. Прийняття на цю програму здобувача затверджується у кожному окремому випадку відповідними факультетами, які мають право на відкриття таких програм. Процедурні етапи реалізації докторату на базі ВНЗ чи наукової установи: затвердження (відкриття) докторату та призначення керівника; підготовка дисертації, визначення рецензентів; прийняття дисертації та допущення її до захисту; публічний захист і присудження ступеня доктора. Ступінь доктора присуджує відповідна вчена рада, рішення такої ради не підлягає затвердженню у вищій інстанції та набуває чинності з моменту ухвалення. Існують випадки оскарження таких рішень і анулювання докторських дипломів, яке проводиться самими університетами.

Для габілітації слід мати публікації у визнаних міжнародних виданнях (переважно англійських) та великий науковий доробок. Процедура габілітації передбачає такі кроки:

1. Здобувачем до Центральної комісії у справах ступенів і звань подаються документи й монографія або цикл статей, об'єднаних за

загальною темою. При цьому здобувач вказує, в якому університеті чи науковій установі він хотів би пройти захист.

2. Центральною комісією формується фахова комісія з 7 рецензентів – науковців з міжнародною репутацією (з них 4 рецензенти призначає сама Центральна комісія, а три – той заклад, де має відбутися захист). Склад такої фахової комісії формується не за формальною кваліфікацією, а за фактичними досягненнями, професійною та науковою репутацією фахівців.

3. Члени фахової комісії протягом півроку вивчають монографію або статті та пишуть рецензії.

4. За результатами рецензування фахова комісія приймає рішення про присудження ступеня габілітованого доктора. Публічний захист не обов'язковий і проводиться лише на окрему вимогу членів фахової комісії. Диплом про габілітацію підписують голова фахової комісії, ректор і декан. Ступінь також затверджується Центральною комісією у справах ступенів і звань.

Доктор габілітований (Dr.Hab.) є найвищим науковим ступенем і дає право на присвоєння професорського титулу, який є найвищим у науковій кар'єрі. Габілітацію в Польщі слід здійснити протягом десяти років з часу захисту докторату, тому що в іншому випадку є великі шанси на звільнення з викладацької посади.

Спільними характеристиками в цих та інших європейських практиках, є те, що процедури підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів здебільшого здійснюються на засадах професійного саморегулювання самими університетами з порівняно незначною регламентацією з боку міністерств чи відомств. Захист дисертації доктора філософії завжди відбувається в тому ж закладі, де здобувач навчався на докторській програмі. Присудження ступеня доктора філософії та габілітація (де вона існує) здійснюються різними колегіальними органами.

У ситуації, що склалась в **Україні**, суттєвою проблемою є те, що система підготовки здобувачів наукових ступенів виглядає надто зарегульованою та одержавленою. Про це свідчить, зокрема, та обставина, що згідно з нашим законодавством, кожна програма підготовки доктора філософії потребує окремої державної ліцензії, окремої державної акредитації й, крім того, спеціалізована вчена рада, яка оцінюватиме результати праці здобувача такої програми, також має бути акредитованою відповідним державним органом. Попри те, що надлишкове державне регулювання сприймається як норма, сьогодні ми спостерігаємо його повну неспроможність гарантувати якісну підготовку здобувачів наукових ступенів. В ситуації системної нестачі ресурсів держава не здатна здійснювати ефективний контроль за якістю підготовки, хоча суспільні очікування від неї залишаються непомірно високими. В таких умовах органи влади стають об'єктом гострої критики, численних звернень,

петицій щодо плагіату, псевдонауки тощо. Одночасно з цим будь-які спроби на державному рівні підняти вимоги до здобувачів наукових ступенів та вчених звань призводять лише до збільшення бюрократичних затрат, створюють додаткові корупційні ризики. З огляду на це, слід поставити питання про механізми саморегулювання, які можуть і повинні бути закладені в ході реформи.

Доречно виділити чотири проблемні аспекти, які найбільше впливають на якість підготовки науковців і набули особливої актуальності за теперішніх обставин. Вочевидь вони потребуватимуть політичних та управлінських рішень, без яких неможливо досягти прогресу у цьому питанні.

1. Якість програм підготовки.

Згідно з Законом «Про вищу освіту», програма підготовки доктора філософії сьогодні передбачає, крім часу на проведення дослідження, також від 40 до 60 кредитів аудиторних годин навчання. Як можна судити з різних джерел, на сьогодні поки що немає системного бачення, яким змістом наповнювати ці години. На жаль, додаткові кредити легко розглядати як ще одну можливість додати навантаження тим викладачам, кому його не вистачає, безвідносно до того, чи сприятимуть розроблені ними навчальні курси кожному конкретному здобувачеві підготувати якісне дослідження у своїй галузі. Галузевий підхід був надзвичайно мало врахований при підготовці аспірантів раніше (з трьох дисциплін «кандидатського мінімуму» лише одна була присвячена безпосередньо галузевій спрямованості підготовки здобувача), і поки що так виглядає, що його можна не враховувати під час формування програм підготовки докторів філософії.

У цьому ж контексті окреслюється проблема іноземної мови. Здобувачі наукових ступенів у різних закладах продовжують вивчати англійську мову як окрему дисципліну, у той час як лише навчання англійською спеціалізованих методологічних дисциплін і особливо знайомство з англійською науковою літературою за профілем могло б дати їм нову якість підготовки.

Одним із суттєвих аспектів є запланований час підготовки. Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії має бути такою, щоб здобувачеві вистачило часу для проведення дослідження і написання змістовної роботи. Це передбачає в тому числі індивідуальний підхід до навчання аспіранта, який в наших умовах буває просто неможливо реалізувати. Заклади вищої освіти іноді вимагають, щоб аспірант обов'язково вклався у термін аспірантури та подав дисертацію в межах терміну, оскільки тоді заклад не несе відповідальності за буцімто нецільове використання коштів на його підготовку. Це також призводить до того, що тексти дисертацій готуються поспіхом, а звіти про них мають більше значення, ніж їхній зміст.

2. Якість наукового керівництва.

Критично важливою проблемою може виявитися неспроможність наших закладів вищої освіти офіційно залучати до наукового керівництва більше ніж одного фахівця, зокрема, коли йдеться про фахівців з інших закладів і навіть з інших країн. В системі нинішнього регулювання оплати праці це виглядає практично неможливим. До того ж, керівник (консультант) повинен мати достатньо часу, щоб уважно вичитати та відрецензувати текст дисертації. Для цього консультації керівника мають бути відповідним чином оплачені так, щоб це не перетворювалося на діяльність на громадських засадах. З огляду на прийняте у нас нормування праці, яке передбачає 50 годин робочого навантаження на рік для викладача, який консультує одного добувача наукового ступеня, вказаних цілей досягти надзвичайно важко.

У багатьох випадках було б добре, якби підбір керівників (консультантів) відбувався не за формальним принципом наявності докторського ступеня «за спеціальністю», а відповідно до близькості наукових інтересів згідно з темою дисертації здобувача. Важливою є також етика спілкування наукового керівника зі здобувачем. Вона має бути заснованою меншою мірою на домінуванні, а більшою мірою на засадах партнерства і взаємоповаги. До того ж, слід пам'ятати, що зарахування в аспірантуру чи докторантуру не може здійснюватися лише на основі особистих преференцій чи непотизмі, а має враховувати також і заслуги та здібності здобувача.

3. Якість інфраструктури.

Велику роль відіграє інституційна спроможність закладу вищої освіти забезпечити для здобувача зручний доступ до ресурсів, необхідних для наукового дослідження, насамперед до найновішої англійської літератури, лабораторій та обладнання. Не секрет, що в наших умовах інвестиції аспіранта у своє наукове дослідження бувають значно більшими, ніж підтримка закладу вищої освіти. Витрати з підготовки дисертації зазвичай лягають на самого аспіранта.

Попри те, що близько 70 українських закладів вищої освіти за підтримки Міністерства освіти і науки отримали доступ до наукових видань баз даних Scopus і Web of Science, поки що рано говорити, наскільки це вплине на якість наукових досліджень і підготовки науковців. У будь-якому разі опрацювання подібної літератури потребуватиме зусиль і часу, особливо для тих, хто робитиме це вперше. В цьому контексті важливо знайти способи надати підтримку науковцеві, оскільки ці матеріали можуть виявитися новими не лише для нього особисто, але й для фахового середовища, в якому сформувалися його наукові погляди.

4. Якісне середовище для обговорення і оцінювання результатів дослідження.

Згідно з Зальцбурзькими принципами, розробленими Європейською асоціацією університетів, для розвитку якісних докторських програм заклад вищої освіти повинен мати критичну масу і критичне розмаїття досліджень. Звичайно, в умовах системного скорочення науково-викладацького складу кількість досліджень, що проводяться при закладах вищої освіти в Україні також скорочується. За таких обставин інтернаціоналізація університетської науки виглядає неодмінною умовою збереження її від остаточного занепаду. Очевидно, що здобувачі наукових ступенів, як і загалом науковці, повинні мати можливість активно обговорювати результати своїх досліджень не лише з науковими консультантами, але й з колегами, які працюють над схожими науковими проблемами. Одним із чинників тут має виступати підтримка академічної мобільності дослідників, яка проводиться не для звітності, а для підтримки науковця у входженні його до міжнародної дослідницької спільноти.

Участь здобувача у міжнародних конференціях та семінарах за тематикою дисертації є критично важливою, оскільки тут не можна обмежитися подібними заходами лише в Україні. На жаль, у нашій академічній культурі сформувалися традиції формалістичного проведення наукових конференцій. Часто доводиться спостерігати, як кількість учасників наукової конференції є настільки високою, що далеко не всі вони мають змогу і бажання виступати з доповіддю, а тим більше вислуховувати доповіді інших. Далеко не завжди під час таких конференцій забезпечується необхідний рівень дискусій, які могли б допомогти молодим науковцям отримати належний зворотній зв'язок з питань їхніх досліджень. Схожий формалізм спостерігається і при підготовці наукових журналів та інших наукових видань. Науковий дискурс, який формується фаховими журналами, зазвичай мало корелює з загальною стратегією розвитку закладу вищої освіти, тому часто він взагалі відсутній в якомусь цілісному вигляді. Журнали також мають значення для звітності, і це спричиняє своєрідний «менеджерський» підхід до їх видання. У багатьох молодих кандидатів наук вже сформувалося переконання, що публікація в науковому журналі більше залежить від організаторських здібностей людини (і наявних в неї коштів), ніж від змістовності наукового дослідження.

Критично важливим також є напрацювання традиції незалежного якісного рецензування наукових статей (peer-review), культура якого у нас майже втрачена. Рецензування потрібне не лише для того, щоб відхилити неякісні публікації, але більшою мірою для того, щоб забезпечувати дослідникові фаховий аналіз підготовленої ним статті та надавати практичні рекомендації для її покращення. Рецензенти серед інших науковців створюють те середовище, в якому результати досліджень обговорюються й оцінюються.

Загалом, слід зазначити, що проблема обговорення результатів досліджень та належного фахового зворотного зв'язку для науковців в нас суттєво недооцінена. Причини цього явища полягають у збереженні ієрархічних традицій вищої освіти, нестачі партнерства і взаємної зацікавленості, пріоритеті домінування та контролю над синергією та підтримкою. Критика результатів досліджень молодих науковців старшими колегами в багатьох випадках несе в собі елементи морального пригнічення. Атмосфера, яка при цьому створюється, не сприяє розкриттю потенціалу науковця. Прийняті в нас процедури з захисту дисертацій не націлені на те, щоб спонукати здобувача відпрацювати дійсно якісний науковий продукт, але мають виключно місію критичного оцінювання. Застарілість цих процедур (які все більше нагадують середньовічні ритуали прийняття до цеху) віддзеркалюють недорозвиненість нашого академічного середовища, низький рівень довіри в ньому і зацикленість на бюрократичних формальностях. На жаль, на закріплення цих традицій направлені й нещодавно розроблені проекти Порядку присудження наукових ступенів. В таких умовах навіть боротьба за академічну доброчесність ризикує перетворитися на ще один інструмент залякування здобувачів.

Поки що наше законодавство не дозволяє суттєво змінити процедури атестації здобувачів наукових ступенів, хоча саме з огляду на це слід подумати над внесенням відповідних змін до закону. Реформа процедури захисту має бути направлена на формування такого середовища, в якому судження про дисертацію будуть формуватися фахівцями, які не просто мають наукові ступені «за спеціальністю», але які будуть зацікавлені і спроможні уважно прочитати текст дисертації та посприяти тому, щоб здобувач зміг довести своє дослідження до завершеного і якісного стану. Розумним уявляється, якщо кількість таких фахівців не перевищуватиме 5-7 осіб. Саме вони й повинні скласти спеціалізовану вчену раду з захисту дисертації, яка у кожному конкретному випадку має формуватися окремо. Без запровадження такого механізму важко уявити собі якісні зміни в підготовці дисертаційних досліджень.

Додаткові проблеми, які потребують вирішення

Важлива проблема, що впливає на якість підготовки науковця, стосується перспектив розвитку його кар'єри. Саме такі перспективи визначають його мотивацію до професійного зайняття наукою. Очевидно, що переважна більшість здобувачів наукових ступенів орієнтується на працевлаштування у сфері вищої освіти. Скорочення закладів вищої освіти та ставок для науково-педагогічних працівників у першу чергу означає скорочення робочих місць для випускників докторських програм. Не важко передбачити, що це, зрештою, призводить і до втрати мотивації до наукових досліджень. До того ж, оплата праці фахівця з усіма встановленими державою доплатами за цей ступінь на сьогодні виглядає

надзвичайно мізерною у порівнянні зі світовими стандартами. Додаткову проблему складає специфіка нормування праці та формування навантаження викладача, для якого наукова робота є необхідною, але по суті волонтерською діяльністю, мало дотичною до змісту його викладацької роботи. Звичайно, фахівець, який довів свою спроможність до наукових досліджень, міг би бути затребуваним в інших секторах, але низька інноваційність української економіки не дозволяє сподіватися, що потреба в таких фахівцях найближчим часом може бути помітною.

Попри те, що вказані проблеми мають макроекономічний характер, їхнє вирішення загалом можливе за умови цілеспрямованої політики й відповідних зусиль не лише з боку державних органів, але й закладів вищої освіти.

Необхідні найближчі заходи

- Очевидно, що для покращення якості підготовки науковців слід зробити все можливе для формування якісних програм підготовки, підвищення якості наукового керівництва, покращення необхідної інфраструктури та розвитку якісного дослідницького середовища. У стратегічному плані необхідним є послаблення контролю та ієрархічності у сфері вищої освіти та науки, підвищення суспільної поваги до дослідника, утвердження відносин взаємної довіри та партнерства. На це повинні бути направлені ключові зусилля всіх зацікавлених груп, полісімейкерів та управлінців. Кожне рішення, яке приймається у цій сфері, має у загальному підсумку служити досягненню вказаної мети.

- Критично важливою уявляється подальша дерегуляція сектору вищої освіти, фінансова реформа, яка має призвести до максимальної автономії закладів освіти, їхнього фінансового оздоровлення та інституційного зміцнення.

- Наукові дослідження мають бути вписані в стратегію кожного закладу вищої освіти не за кількісними показниками, а за змістом.

- Ставлення до європейських рекомендацій у всіх випадках має бути уважним та неформалістським з метою уникнути перетворення їх на бюрократичний маразм.

- Цілком на часі є реформа системи захистів дисертацій, у ході якої слід забезпечити звільнення цієї системи від надлишкового регулювання та архаїчних традицій.

- Закладам вищої освіти слід напрацювати власну політику сприяння економічному зростанню країни на регіональному та загальнодержавному рівнях. Відповідні заходи повинні увійти до програм діяльності університетів та їхніх асоціацій.

Тема заняття: Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Мета вивчення: представити аспірантам ОНП спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки»; здійснити аналіз змісту ОНП, розкрити основні складові освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, розвивати критичне мислення; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення самостійно отримувати нові знання; удосконалювати професійну увагу.

План лекції:

1. Профіль освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки»
2. Перелік компонентів освітньо-наукової програми та їх логічна послідовність
3. Класифікація функцій моделей
4. Змістова складова процесу моделювання професійної підготовки викладача

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 556-VII.
2. Постанова КМУ «Перелік галузей і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29.04.2015 р. № 266.
3. Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» зі змінами, внесеними постановою КМУ № 365 від 24.03.2021 р.
4. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Довідник користувача / пер. з англ., за ред. Ю.М. Рашкевича та Ж.В. Таланової. 2-ге вид. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 106 с.
5. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт. : В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова; [за ред. В.Г. Креміня]. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.
6. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: Схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України (протокол № 3 від 29.03.2016 р.).
7. Лист Міністерства освіти і науки України від 28.04.2017 р. № 1/9-239.
8. Постанова КМУ від 29.04.2015 № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», зі змінами згідно пост. КМУ від 27.09.2016 № 674, від 01.02.2017 № 53.
9. Постанова КМУ від 23.11.2011 № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» зі змінами, внесеними згідно з пост. КМУ № 509 від 12.06.2019.
10. Наказ МОН України від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється

підготовка здобувачів вищої освіти».

11. Регіональна програма розвитку освіти «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки».

12. Професійний стандарт на групу професій «Викладачів закладів вищої освіти». Мінекономіки України від 23.03.2021 р. № 610

Ключові поняття: освітньо-наукова програма, третій (освітньо-науковий) рівень, вища освіта, професійна підготовка, Освітні, педагогічні науки, спеціальність

Profile of the educational and scientific program “Educational and pedagogical sciences”

1 – Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» Donbass State Pedagogical University Факультет гуманітарної та економічної освіти Faculty Humanitarian and Economic Education Кафедра педагогіки вищої школи Department of Higher School Pedagogy
Рівень вищої освіти	Третій освітній (освітньо-науковий) рівень, перший науковий The third educational (educational-scientific) level, the first scientific level
Ступінь, що присвоюється	Доктор філософії The PhD in Pedagogy (Doctor of Philosophy in Pedagogy)
Назва галузі знань	01 Освіта 01 Education
Назва спеціальності	011 Освітні, педагогічні науки 011 Educational and pedagogical sciences
Офіційна назва освітньої програми	Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки» Educational and scientific program “Educational and pedagogical sciences”
Тип диплому та обсяг освітньої програми	Диплом доктора філософії, одиничний ступінь, 60 кредитів ЄКТС, термін навчання 4 рік
Форма навчання	Очна, заочна
Наявність акредитації	
Цикл/рівень	НРК України – 9 рівень, FQ-EHEA – третій цикл, EQF-LLL – 8 рівень

Передумови	Наявність освітнього ступеня магістр або освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст
Мова(и) викладання	Українська мова
Інтернет – адреса постійного розміщення опису освітньо-наукової програми	Вебсайт ДДПУ www.ddpu.edu.ua Сторінки «Абітурієнту», «Студенту» Вкладка Навчання (Освітньо-наукові програми) Вебсайт кафедри педагогіки вищої школи (https://ddpu.edu.ua/pvs/)
2 – Мета освітньо-наукової програми	
Метою освітньо-наукової програми є формування професійних компетентностей, затребуваних сучасним ринком освітніх послуг і необхідних для інноваційної науково-дослідницької діяльності в галузі освіти/педагогіки; оволодіння сучасною методологією наукової діяльності зі спеціальності, проведення та прилюдний захист власного наукового дослідження з актуальної проблеми, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення; формування висококваліфікованого та конкурентоздатного фахівця, підготовленого до самостійної студентоцентрованої науково-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти.	
3 – Характеристика освітньо-наукової програми	
Предметна область	01 Освіта/Педагогіка 011 Освіта, педагогічні науки
Орієнтація освітньої програми	Дослідницька, дослідницько-інноваційна
Основний фокус освітньої програми та спеціалізації	Програма спрямована на здобуття аспірантами теоретичних і практичних знань, умінь, навичок та формування компетентностей, необхідних для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем професійної, науково-дослідницької діяльності у процесі оволодіння методологією наукової діяльності, проведення власного дослідження. Для досліджень прийнятні актуальні теоретичні та експериментальні напрями сучасної педагогіки: загальна педагогіка; розвиток освіти та педагогіки; підготовка до професійної діяльності у вищій школі; наукові дослідження у сфері освіти/педагогіки; теорія навчання; наукова та професійна підготовка фахівця (дослідник-викладач).
Особливості програми	Особливість програми пов'язується із оригінальним концептуальним підходом, що забезпечує цілісність фахової підготовки викладача-дослідника. <i>Освітній складник програми скерований на вивчення</i>

	<p>науково-теоретичних і практико-орієнтованих курсів, що пов'язані з реалізацією дослідницько-експериментальної роботи, а також формуванням професійної майстерності викладача закладу вищої освіти, що забезпечує цілісність фахової підготовки.</p> <p><i>Науковий складник програми</i> присвячений виконанню науково-педагогічного дослідження на актуальну тему, написанню дисертації та її захисту. Основні зусилля здобувача зосереджено на дослідницькій та/або експериментальній роботі з обраної теми у контексті проблематики сучасної педагогіки й методології науки (збір інформації, її аналіз, систематизація й узагальнення; публікація основних результатів дослідження у фахових виданнях і виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних; апробація результатів дослідження шляхом участі в конференціях різного рівня, упровадження у навчально-виховний процес закладів освіти розроблених здобувачем спеціалізованих навчальних курсів, отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності тощо). Здобувач може зосередити свої зусилля на розвитку власних соціальних навичок (soft skills), науковій комунікації, розробці освітніх наукових проектів, реалізації академічної мобільності тощо.</p>
--	--

4 – Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання

<p>Придатність до працевлаштування</p>	<p>Випускник аспірантури має право обіймати такі посади згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України (Класифікатор професій ДК 003:2010), а саме:</p> <p>1210.1 Директор навчально-виховного закладу (середньої загальноосвітньої школи, спеціалізованої школи, гімназії, інтернату і т. ін.)</p> <p>1319 Директор (керівник) малого підприємства (у сфері охорони здоров'я, освіти, культури і т. ін.)</p> <p>1229.4 Декан; завідувач аспірантури (інтернатури, ординатури, докторантури); завідувач бази навчально-наукової; завідувач кабінету навчального; завідувач кафедри; завідувач курсів; завідувач лабораторії (освіта); завідувач позашкільного закладу; завідувач практики (виробничої, навчальної); керівник виробничої практики; керівник позанавчальної виховної роботи з іноземними учнями; керівник</p>
---	--

	<p>студентського проектно-конструкторського (дослідного) бюро 1483 Менеджер (управитель) у соціальній сфері 2310.1 Доцент 2310.2 Асистент; викладач вищого навчального закладу 2320 Викладач професійного навчально-виховного закладу; викладач професійно-технічного навчального закладу 2351.1 Молодший науковий співробітник (методи навчання); науковий співробітник (методи навчання); науковий співробітник-консультант (методи навчання) 2351.2 Викладач (методи навчання); вихователь-методист; методист 2352 Інспектор вищих навчальних закладів; інспектор середніх спеціальних та професійно-технічних навчальних закладів; інспектор шкіл; інспектор-методист 2359.1 Молодший науковий співробітник (в інших галузях навчання); науковий співробітник (в інших галузях навчання); науковий співробітник-консультант (в інших галузях навчання) 2455.2 Методист культурно-освітнього закладу 3340 Педагог професійного навчання 2351.2 Викладач (методи навчання) 2310.2 Асистент; викладач вищого навчального закладу 2320 Викладач професійного навчально-виховного закладу; викладач професійно-технічного навчального закладу 2359.2 Лектор 2351.1 Молодший науковий співробітник (методи навчання); науковий співробітник (методи навчання) 2352 Інспектор вищого навчального закладу; інспектор середніх спеціальних та професійно-технічних навчальних закладів</p> <p>Здобувач вищої освіти за освітнім ступенем «доктор філософії» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки підготовлений до роботи за такими видами професійної діяльності: освітня (педагог у сфері освіти, підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів); науково-дослідницька (у науково-дослідних і освітніх установах); організаційно-управлінська (менеджер системи освіти).</p>
--	--

	Сферою працевлаштування є державні та приватні установи й організації; заклади, підпорядковані Міністерству освіти і науки України та іншим галузевим міністерствам: заклади вищої освіти різних форм власності, наукові установи, заклади післядипломної освіти, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, заклади загальної середньої освіти тощо.
Подальше навчання	Навчання для розвитку та самовдосконалення у науковій та професійній сферах діяльності, а також інших споріднених галузях наукових знань: <ul style="list-style-type: none"> – здобуття наукового ступеня доктора наук; – освітні програми, дослідницькі гранти та стипендії (у тому числі й за кордоном), що містять додаткові освітні компоненти.
5 – Викладання та оцінювання	
Викладання та навчання	Освітній процес побудований на принципах студентоцентрованого особистісно орієнтованого навчання, на основі компетентнісного, системного, партисипативного, інтегративного підходів. Проблемно-орієнтоване навчання з набуттям компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у професійній галузі. Підготовка протягом першого року навчання проекту дисертації з вивченням підходів та методів досягнення мети. Обговорення упродовж другого, третього та четвертого років навчання проміжних результатів. Оволодіння методологією наукової роботи, навичками презентації її результатів. Проведення самостійного наукового дослідження з використанням ресурсної бази університету та інших ресурсів. Індивідуальне наукове керівництво, підтримка і консультування науковим керівником, самонавчання, лекційні курси та семінари з використанням ІКТ, зокрема Google-сервісів, та ін.
Оцінювання	Освітній складник програми. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів ступеня доктора філософії здійснюється за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно; зараховано/ незараховано) та за накопичувальною бально-рейтинговою (100-бальною) системою, що передбачає оцінювання за усі види аудиторної та позааудиторної

	<p>навчальної діяльності, спрямованої на опанування навчального навантаження з освітньої програми.</p> <p>Науковий складник програми. Оцінювання наукової діяльності здобувачів ступеня доктора філософії здійснюється на основі кількісних і якісних показників, що характеризують підготовку наукових праць, участь у конференціях, підготовку окремих частин дисертації відповідно до затвердженого індивідуального плану наукової роботи аспіранта. Поточний контроль – звіти аспірантів щодо виконання індивідуального плану наукової роботи на засіданнях випускової кафедри та вченої ради університету.</p> <p>Підсумковий контроль – публічний захист наукових досягнень у формі дисертації.</p>
6 – Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	<p><u>Доктор філософії – 9 рівень НРК:</u> Здатність розв’язувати комплексні проблеми освітніх, педагогічних наук в сфері професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики</p>
Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК-1 Здатність проектувати й здійснювати комплексні дослідження на засадах системного наукового світогляду, сформованих знань із філософії наукової діяльності та соціокультурних проблем.</p> <p>ЗК-2 Здатність до критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем.</p> <p>ЗК-3 Готовність використовувати сучасні методи й технології наукової комунікації українською та іноземними мовами в усній та письмовій формах.</p> <p>ЗК-4 Готовність до створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження або інші передові вчення такої якості, що відповідають вимогам національного та міжнародного рівнів, до діяльності в інтернаціональних дослідницьких групах.</p> <p>ЗК-5 Здатність дотримуватись етичних норм у професійній діяльності.</p> <p>ЗК-6 Здатність до самоменеджменту, планування й розв’язування задач власного професійного і особистісного зростання.</p> <p>ЗК-7 Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під</p>

	<p>час вирішення дослідницьких і практичних задач, у тому числі у міждисциплінарних галузях.</p> <p>ЗК-8 Здатність до володіння культурою наукового дослідження в галузі освіти; використання у дослідженні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.</p>
<p>Фахові компетентності спеціальності (ФК)</p>	<p>ФК-1 Здатність конструювати концепцію науково-педагогічного дослідження і розробляти методичні рекомендації щодо впровадження одержаних результатів дослідження у галузі 01 Освіта.</p> <p>ФК-2 Готовність здійснювати освітню й науково-дослідницьку діяльність на основі гуманістичного світогляду і глибокого проникнення в суть педагогічних явищ і процесів із залученням широкого кола наукових джерел.</p> <p>ФК-3 Здатність інтерпретувати результати педагогічного дослідження, оцінювати межі їх застосування, можливі ризики впровадження в освітньому й соціокультурному середовищі, розробляти напрями подальших досліджень.</p> <p>ФК-4 Здатність цілісно розуміти історію і теорію педагогіки, екстраполювати їх досягнення на сучасну освітню й наукову практику й окреслювати перспективи розвитку.</p> <p>ФК-5 Володіння процедурами проектування, організації та моніторингу освітнього процесу з урахуванням необхідних перетворень в освітній сфері, в діяльності науковців, управлінців і педагогів-практиків, в процесі наукового партнерства.</p> <p>ФК-6 Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі освіти.</p> <p>ФК-7 Володіння системою педагогічних категорій і методів їх використання з метою розв'язання дослідницьких і практичних завдань навчання і виховання.</p> <p>ФК-8 Здатність науково супроводжувати студентоцентризований освітній і виховний процес з орієнтацією на інтереси особистості, суспільства і держави.</p> <p>ФК-9 Здатність застосовувати методологічний інструментарій компетентнісного підходу щодо організації навчально-виховного процесу суб'єкт-суб'єктного характеру.</p>

	<p>ФК-10 Здатність застосовувати знання про сучасні досягнення в освіті/педагогіці.</p> <p>ФК-11 Здатність виділяти актуальні проблеми розвитку педагогіки та сучасної системи освіти, аналізувати та пропонувати оптимальні шляхи їх вирішення науковому товариству.</p> <p>ФК-12 Здатність вибудовувати студентоцентровану взаємодію зі студентами, розвивати їх емоційний і соціальний інтелект, створювати позитивні міжособистісні відносини й доброзичливий психологічний клімат, підтримувати академічну атмосферу та культуру в ЗВО.</p>
7 – Програмні результати навчання	
Знання та розуміння	<p>ПРН-1 Оперувати основними концепціями, теоріями, проблемами філософії й методології науки, змістом сучасних філософських дискусій з проблем розвитку суспільства та освіти.</p> <p>ПРН-2 Застосовувати основні наукові підходи і методи науково-дослідної діяльності; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досягнень під час розв'язування дослідницьких і практичних завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях.</p> <p>ПРН-3 Застосовувати різні види письмових текстів та усних виступів; розуміти зміст складних текстів з наукових проблем, у тому числі вузькоспеціальних, стилістичні особливості оформлення результатів дослідження у письмовій та усній формі під час роботи в групі з інтернаціональним складом.</p> <p>ПРН-4 Добирати методи науково-дослідної діяльності, методи генерування нових ідей під час розв'язання дослідницьких і практичних завдань у обраних та суміжних галузях; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досягнень.</p> <p>ПРН-5 Дотримуватися основних норм, прийнятих науковою спільнотою, з урахуванням міжнародного досвіду спілкування; здійснювати особистісний вибір у морально-ціннісних ситуаціях, що виникають у професійній сфері діяльності.</p>
Застосування знань та розуміння	<p>ПРН-6 Формулювати мету професійного і особистісного розвитку, оцінювати власні потенційні можливості, реальність обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.</p>

	<p>ПРН-7 Користуватися нормативно-правовими і програмно-методичними документами, що визначають роботу в науковій установі та закладі освіти; визначати мету інноваційної діяльності, обґрунтовувати необхідність внесення запланованих змін у наукову роботу; впроваджувати інноваційні прийоми в педагогічному процесі з метою створення умов для ефективної мотивації до навчання студентів (учнів).</p> <p>ПРН-8 Системно аналізувати та гнучко застосовувати у практичній педагогічній діяльності цікаві й перспективні освітні інновації, адаптуючи їх до можливостей і потреб конкретної аудиторії, а також використовувати широкі можливості інформаційних технологій.</p> <p>ПРН-9 Проводити аналіз основних світоглядних і методологічних проблем галузі та суміжних із нею наук; планувати професійну діяльність у сфері наукових досліджень.</p> <p>ПРН-10 Застосовувати способи і прийоми планування мети, цілепокладання, реалізації необхідних видів діяльності, оцінки і самооцінки результатів діяльності у розв'язанні професійних задач; прийоми виявлення і усвідомлення своїх можливостей, особистих і професійно значущих якостей з метою їх удосконалення.</p>
<p>Формування суджень</p>	<p>ПРН-11 Оперувати різними методами і засобами дослідницької діяльності педагога; володіти способами збору, систематизації та обробки інформації, інтерпретації отриманих результатів, вивчення та творче застосування педагогічної спадщини і досвіду роботи педагогів-новаторів, вміннями робити висновки.</p> <p>ПРН-12 Застосовувати програмні засоби і мультимедіа у науково-педагогічній діяльності та наукових дослідженнях; аналізувати й систематизувати результати досліджень засобами інформаційних технологій.</p> <p>ПРН-13 Здійснювати критичний аналіз сучасної системи освіти; створювати умови конструктивної взаємодії з усіма суб'єктами освітньо-виховного процесу.</p> <p>ПРН-14 Застосовувати різні форми, методи і засоби аналізу діяльності викладачів, учителів, закладів освіти; використовувати індивідуальні і групові прийоми</p>

	прийняття оптимальних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід.
8 – Ресурсне забезпечення реалізації програми	
Кадрове забезпечення	<p>Якісний склад науково-педагогічних працівників, які здійснюють професійну підготовку докторів філософії освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки», відповідає ліцензійним умовам. Освітній процес забезпечують науково-педагогічні працівники кафедр університету, з-поміж яких доктори, кандидати наук, професори, доценти. Викладачі, що забезпечують реалізацію даної програми, мають відповідну базову освіту, необхідну кількість публікацій у фахових, науково-метричних виданнях, беруть активну участь у науково-практичних конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, регіональних). Усі науково-педагогічні працівники, відповідно до укладених графіків, проходять підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти та науково-дослідних інститутах.</p> <p>Підготовку за ОП здійснює випускова кафедра педагогіки вищої школи, до складу якої входять 10 НПП, з них 10 з наук. ст., вч. зв., 4 докт н., проф. Освітній процес за ОП здійснюють 5 викладачів. 100 % науково-педагогічних працівників, задіяних до викладання дисциплін фахового циклу, мають наукові ступені та вчені звання за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».</p>
Матеріально-технічне забезпечення	<p>Спеціалізовані аудиторії (10), кабінети (3), обладнані мультимедійними засобами, читальні зали. Вільний доступ до мережі Інтернет.</p> <p>Забезпеченість приміщень для проведення навчальних занять – 3,8 м² (на 1 здобувача).</p> <p>Забезпечення мультимедійним обладнанням – 30 % аудиторного фонду.</p> <p>Забезпечення навч. приміщеннями ОП:</p> <ul style="list-style-type: none"> - лекційних прим. – 2 (№ 628, № 603,); - прим. для пр.з, с/з. – 1(№627); - комп. класи – 1 (№ 612). <p>30% аудиторій мають мультимедійне обладнання.</p> <p>Кількість ПК для здобувачів спеціальності становить – 3 одиниці.</p> <p>Усі навчальні аудиторії під'єднані до мережі Інтернет та</p>

	<p>локальної мережі університету. Забезпеченість приміщень для проведення навчальних занять – ___ м² (на 1 здобувача). Забезпечення мультимедійним обладнанням – 30 % аудиторного фонду.</p>
Інформаційне та навчально-методичне забезпечення	<p>Інформаційне та навчально-методичне забезпечення достатнє для забезпечення освітнього процесу за ОНП. <u>Усі дисципліни навчального плану ОНП забезпечені:</u> а) силабусами; б) навчально-методичними комплексами дисциплін: – робочими програмами навчальних дисциплін; – завданнями та методичними рекомендаціями до практичних, лабораторних робіт; – завданнями для організації самостійної роботи здобувачів ступеня доктора філософії; – завданнями для поточного та підсумкового контролю; – робочими програмами практичної підготовки. підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками; фаховими періодичними виданнями.</p> <p><u>Підтримується в актуальному стані:</u> – офіційний сайт ДДПУ – http://ddpu.edu.ua; сайт кафедри педагогіки вищої школи - ..... – інформаційний ресурс – офіційна сторінка факультету. – діють точки доступу WiFi; – впроваджена система дистанційного навчання Moodle; – електронна бібліотека, електронний архів-репозиторій.</p>
9 – Академічна мобільність	
Національна кредитна мобільність	<p>Можлива: відповідно до Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у ДДПУ та за умови укладання двосторонніх угод між ДДПУ та закладами-партнерами України.</p>
Міжнародна кредитна мобільність	<p>Можлива: відповідно до Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у ДДПУ та за умови укладання двосторонніх угод між ДДПУ та іноземними закладами-партнерами.</p>

2. Перелік компонентів освітньо-наукової програми та їх логічна послідовність

2.1. Перелік компонентів освітньо-наукової програми

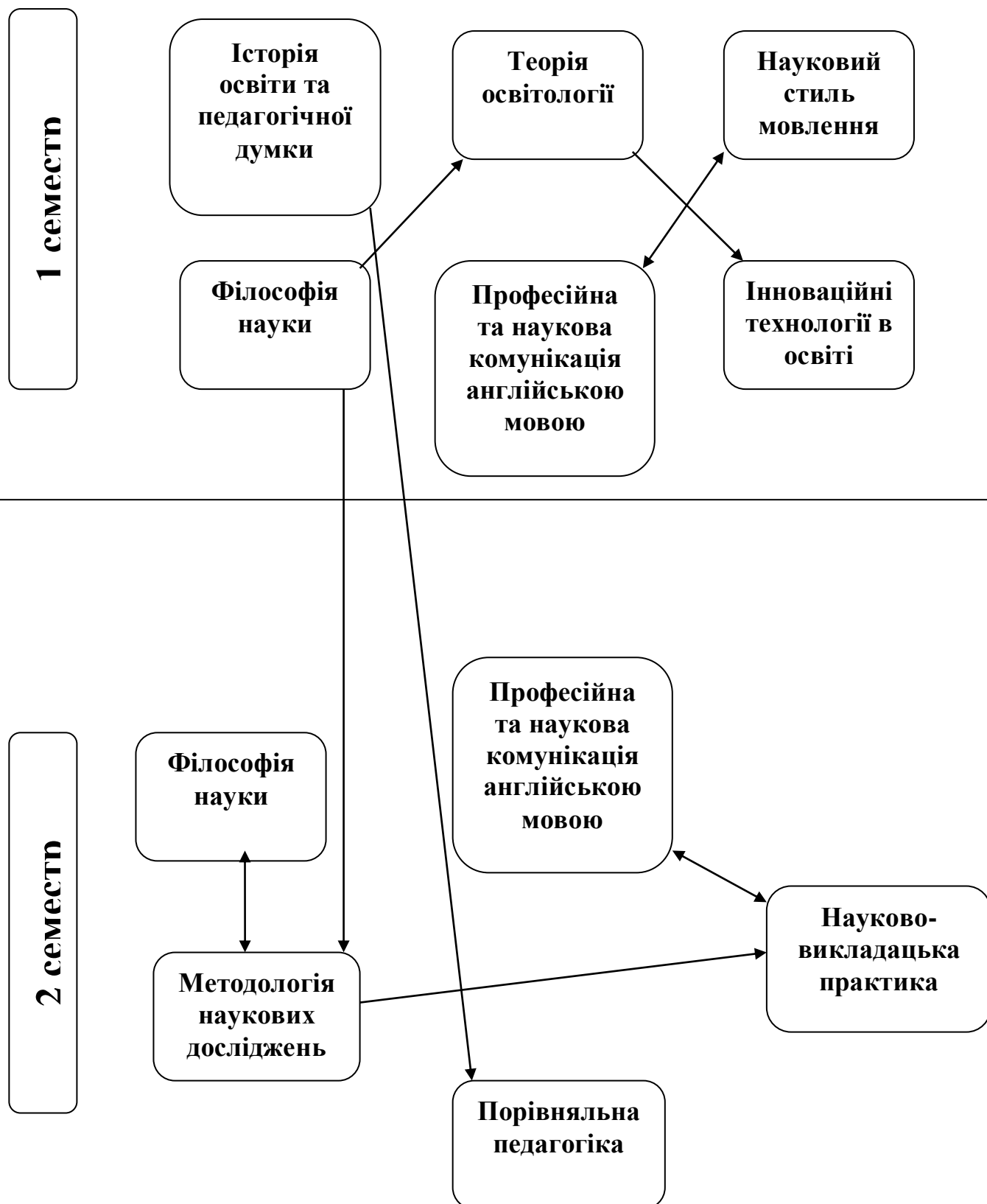
Шифр компетентностей	Назва дисципліни	Загальна кількість кредитів	Форма контролю	Семестр	Максимальна кількість контактних годин	Лекції	Практичні /лабораторні	Самостійна робота
Загальнонаукова(філософська) підготовка								
OK1	Філософія науки	5	Екзамен,2	1,2	40	30	10	110
Універсальна науково-дослідницька підготовка								
OK2	Професійна та наукова комунікація англійською мовою	5	Екзамен, 2	1,2	40		40	110
OK3	Науковий стиль мовлення	4	Залік,1	1	40	10	30	80
OK4	Методологія наукових досліджень	5	Екзамен,2	2	40	10	30	110
OK5	Науково-викладацька практика	6 (4тижня)		2				
Професійна підготовка								
OK6	Теорія освітології	5	Екзамен,1	1	40	20	20	110
OK7	Інноваційні технології в освіті	5	Екзамен,1	1	40	10	30	110
OK8	Історія освіти та педагогічної думки	5	Екзамен,1	1	40	30	10	110
OK9	Порівняльна	5	Екзамен,2	2	40	30	10	110

	педагогіка							
Вибіркові компоненти ОНП (15 кредитів, із 9 обрати 3 дисципліни)								
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110
ВК	Дисципліна за вибором аспіранта		Екзамен,2	2	40	14	26	110

**Перелік вибірових дисциплін
(15 кредитів, із 9 обрати 3 дисципліни)**

1. Тренінгова діяльність у закладах вищої освіти
2. Науково-педагогічні школи в Україні
3. Лідер в освіті
4. Теорія і практика вищої освіти в Україні
5. Тренінг самопізнання та розвитку комунікативної компетентності
6. Компетентнісний підхід в освіті
7. Дистанційна освіта
8. Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця
9. Світовий досвід та сучасні тенденції розвитку цифрової освіти

2.2. Структурно-логічна схема освітньо-наукової програми

3. Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам освітньо-наукової програми

	ОК1	ОК2	ОК3	ОК4	ОК5	ОК6	ОК7	ОК8	ОК9	БК
ЗК-1	*			*				*	*	
ЗК-2	*			*	*	*	*	*		*
ЗК-3		*	*		*		*			*
ЗК-4	*	*	*	*		*		*	*	
ЗК-5		*	*		*			*		
ЗК-6			*		*	*				*
ЗК-7	*			*	*	*	*		*	*
ЗК-8		*	*				*		*	
ФК-1	*			*					*	
ФК-2			*	*	*			*		
ФК-3				*			*		*	
ФК-4			*	*	*	*	*		*	*
ФК-5	*		*		*					
ФК-6					*	*	*	*	*	*
ФК-7	*	*	*	*	*	*			*	*
ФК-8		*	*		*			*		
ФК-9	*	*			*	*				
ФК-10	*			*		*	*		*	*
ФК-11		*		*		*	*		*	*
ФК-12		*			*		*	*	*	*

4. Матриця забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньо-наукової програми

	ОК1	ОК2	ОК3	ОК4	ОК5	ОК6	ОК7	ОК8	ОК9	БК
ПРН-1	*			*			*			
ПРН-2	*			*	*	*		*	*	*
ПРН-3		*	*						*	*
ПРН-4			*	*	*	*	*			*
ПРН-5		*	*					*		
ПРН-6		*			*					*
ПРН-7	*				*		*			
ПРН-8				*	*		*	*	*	*

ПРН-9	*		*	*		*		*	*	
ПРН-10		*	*			*	*			
ПРН-11		*	*	*		*		*	*	*
ПРН-12					*		*			
ПРН-13	*		*	*	*			*	*	*
ПРН-14	*	*				*	*			

5. Наукова складова освітньо-наукової програми

Наукова складова освітньо-наукової програми передбачає проведення аспірантом власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

Наукова складова передбачає такі види діяльності:

- проведення наукового дослідження та оформлення дисертації;
- оприлюднення результатів наукового дослідження (опублікування статей, участь у конференціях);
- атестація (захист дисертації).

Науково-дослідна робота здобувача освітнього ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки виконується в рамках теми дисертаційної роботи та є основним складником освітньо-наукової програми. Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії в галузі освіти навчається самостійно здійснювати науковий пошук, збирати та аналізувати джерельну базу дослідження, формулювати проблему роботи, обирати адекватні методи теоретичного та експериментального дослідження, проводити дослідницьку діяльність на всіх його етапах, обробляти дані та використовувати їх для перевірки основних гіпотез дисертації. Науково-дослідна робота виконується під керівництвом наукового керівника, який має право корегувати хід дослідження, несе відповідальність за підготовку здобувача ступеня доктора філософії в галузі освіти, своєчасну реалізацію ним етапів дисертаційної роботи та її якість.

Орієнтовний перелік напрямів дисертаційних робіт зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки:

1. Теоретико-методологічні засади розвитку світової та вітчизняної педагогічної думки.
2. Методологічні та загальнотеоретичні проблеми проведення історико-педагогічних досліджень.
3. Методологія та теорія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти/педагогіки.
4. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі.
5. Соціокультурні детермінанти розвитку сучасної освіти.

6. Світові тенденції розвитку освіти і педагогічної науки.
7. Розвиток історії зарубіжної педагогіки як системи – порівняльний аналіз.
8. Розвиток національної школи та педагогіки: тенденції, закономірності, суперечності.
9. Культурно-антропологічні засади освіти дорослих.
10. Освіта і громадянське суспільство: пріоритетні шляхи забезпечення взаємодії.

6. Визначення форм державної атестації здобувачів вищої освіти за освітньо-науковою програмою

Вимоги до публічного захисту (демонстрації) (за наявності)	<p>Публічний захист дисертації відбувається на засіданні спеціалізованої вченої ради, що має повноваження зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки</p> <p>Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється постійно діючою або разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації. Здобувач ступеня доктора філософії має право на вибір спеціалізованої вченої ради.</p> <p>Дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії (або наукові доповіді у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях), а також відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних веб-сайтах відповідних закладів вищої освіти (наукових установ) згідно законодавства.</p>
---	---

7. Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти

Система внутрішнього забезпечення закладом вищої освіти якості вищої освіти складається з процедур і заходів, передбачених Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положенням «Про внутрішнє забезпечення якості освіти у „ДДПУ”» (затвердженого вченою радою ДВНЗ ДДПУ 28 серпня 2020 року, протокол № 463), Положенням «Про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників

та здобувачів у „ДДПУ”» (затвердженого вченою радою ДВНЗ ДДПУ 28 серпня 2020 року, протокол № 463) та передбачає:

- 1) визначення системи принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичний перегляд освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів освітнього рівня доктора філософії, науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів такого оцінювання на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти та в інформаційних виданнях;
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- 5) наявність необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі для самостійної роботи здобувачів третього рівня вищої освіти за кожною освітньою програмою;
- 6) наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, освітні ступені та кваліфікації;
- 8) розбудову ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників закладу вищої освіти і здобувачів рівня доктора філософії;
- 9) забезпечення контролю за дотриманням здобувачами ступеня доктора філософії принципів академічної доброчесності.

Тема заняття: Теоретичні основи процесу моделювання

Мета вивчення: представити здобувачам теоретичні положення дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»; забезпечити розуміння теоретико-методологічних засад моделювання освітньої підготовки здобувача, сприяти засвоєнню знань щодо значення моделювання, класифікації моделей, видів моделювання в науково-педагогічній літературі; формувати вміння аналізувати категорію моделювання як методу наукового дослідження; розвивати творче мислення; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення самостійно отримувати нові знання; удосконалювати професійну увагу.

План лекції:

1. Мета і завдання курсу «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»
2. Різноманітність підходів до визначення понять «модель» та «моделювання».
3. Класифікація функцій моделей
4. Змістова складова процесу моделювання професійної підготовки викладача

Література:

1. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
2. Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця: навч.-метод. посіб. до курсу / авт.-упоряд. Н. М. Салига. Івано-Франківськ, 2016. 115 с.
3. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької, докт. пед. наук, проф. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.
4. Пономарьов О.С., Касьянова О. М. Моделювання діяльності фахівця: підручник. Х.: НТУ «ХП»; Вид-во ФОП Тагаєв П. О., 2011. 236 с.
5. Сабатовська І.С., Кайдалова Л. Г. Моделювання діяльності фахівця: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2014. 180 с.

Ключові поняття: модель, моделювання, моделювання освітньої підготовки, функції моделей, професійна підготовка

Метою вивчення навчальної дисципліни є: підготовка кваліфікованого науково-педагогічного працівника, здатного проводити самостійну науково-дослідницьку діяльність, на високоякісному рівні здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти урахуваючи сучасні інноваційні тенденції світового освітнього простору

Ключові слова: вища освіта, стандарт вищої освіти, освітньо-професійна програма, модель, моделювання, діяльність, моделювання освітньої підготовки, моделювання професійної діяльності, науково-педагогічний працівник, науковий працівник, науково-педагогічна діяльність, професійно-педагогічна компетентність тощо

Результати навчання:

Готовність до проведення науково-дослідницької роботи, командної співпраці в глобальному інформаційному просторі.

Здатність налагоджувати конструктивну педагогічну взаємодію зі всіма учасниками освітнього процесу.

Можливість створення сучасного цифрового контенту науково-методичного забезпечення, що може використовуватися при проведенні науково-педагогічної діяльності.

Застосовувати основні наукові підходи і методи науково-дослідницької діяльності; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досягнень під час розв'язування дослідницьких і практичних завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях.

Застосовувати способи і прийоми планування мети, цілевизначення, реалізації необхідних видів діяльності, оцінки і самооцінки результатів діяльності у розв'язанні професійних задач.

Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність

Застосовувати сучасні цифрові технології для забезпечення ефективної наукової та професійної комунікації.

У результаті вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі **компетентності**:

загальні:

Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

Навички міжособистісної взаємодії

Здатність діяти соціально відповідально і свідомо

Здатність застосовувати soft skills-навички в практичних ситуаціях

фахові:

Здатність до консультування з питань освітньої теорії і практики

Уміння розпізнавати та враховувати різноманітність осіб, здійснювати індивідуальний супровід в освітньому процесі

Обізнаність з різними контекстами, у яких може відбуватися навчання

Обізнаність з різними рівнями суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Модель – суб'єктивне відтворення у свідомості людини або групи людей і зовнішнє відображення різними засобами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей властивих конкретному об'єкту, процесу тощо, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні і дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі структурні складові.

Моделювання – творчий цілеспрямований процес конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності (на основі обробки існуючої інформації) з метою відображення об'єкту що є предметом уваги, у цілому, або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкту, забезпечують стабільність його існування та розвитку.

У теорії моделювання в останні десятиріччя розроблені різні класифікації функцій моделей. Узагальнюючи різні підходи до цієї проблеми, ми вважаємо важливим запропонувати наступну класифікацію функцій моделі: інформаційну, систематизувальну, пізнавальну, логічну, прогностичну, конструктивну, узагальнювальну, нормативну, ілюстративну, психологічну, формувально-перетворювальну (експериментальну).

Моделювання – специфічний вид людської діяльності з метою створення аналога певної системи, що відтворює її найбільш характерні суттєві риси. Моделювання має під собою достатню теоретичну основу,

яка відображає класифікацію моделей, їх функції, принципи побудови, умови і можливості застосування моделей тощо. Моделювання повинно відбуватися у відповідності з технологією побудови моделі залежно від її особливостей, специфіки та призначення моделі. Будь-яка модель завжди є певним спрощенням і не може адекватно відобразити всі риси об'єкта, що моделюється, тобто модель – це умовне відображення, яке завжди бідніше за оригінал. Моделювання можливе лише за умов коли йдеться про об'єкт, процес, явище які мають усі ознаки систем, або принаймні їх головні складові: визначену мету, структурованість, ієрархічні зв'язки між складовими управління тощо. Не системні утворення не моделюються за відсутністю в них структур та ієрархічних зв'язків між складовими.

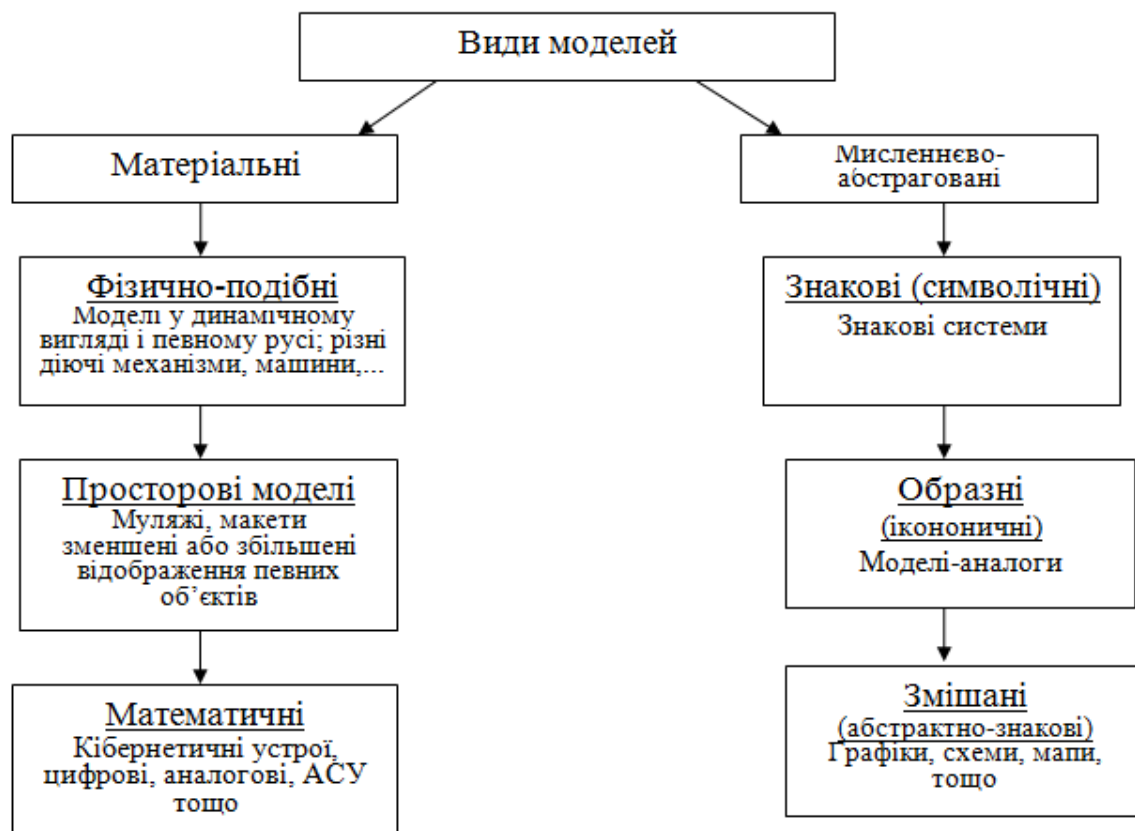

Рис. 1 Варіанти основних видів моделей

Компетентність викладача ЗВО – відображення в його свідомості чітко визначених головних причино-наслідкових зв'язків між структурними компонентами та процесами, що відбуваються в системі – заклад освіти та зовнішнє середовище, а також наявність інформації, яка об'єктивно необхідна для забезпечення ефективного функціонування головних структур, процесів і всього закладу в цілому, а також готовності особистості до практичного застосування наявної у свідомості інформації у вигляді адекватних технологій професійної діяльності.

Тема заняття: Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності майбутнього науковця

Мета вивчення: ознайомити здобувачів з метою та завданнями сучасної вищої освіти; висвітлити соціально-економічні перетворення і духовно-культурні процеси в суспільстві; залучити майбутніх професіоналів до творчого дослідництва та критичного осмислення вибору стратегії освіти та діяльності фахівця; виховувати інтерес до сучасних проблем моделювання освітнього процесу ЗВО та професійної і соціальної діяльності викладача вищої школи, розширювати науковий світогляд здобувачів, формувати в них прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності

План лекції:

1. Орієнтири сучасної української освіти та пріоритети освітньої діяльності науковця

2. Гуманізація суспільства і системи освіти

Література:

1. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.

2. Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця: навч.-метод. посіб. до курсу / авт.-упоряд. Н. М. Салига. Івано-Франківськ, 2016. 115 с.

3. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької, докт. пед. наук, проф. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.

4. Пономарьов О.С., Касьянова О. М. Моделювання діяльності фахівця: підручник. Х.: НТУ «ХП»; Вид-во ФОП Тагаєв П. О., 2011. 236 с.

5. Сабатовська І.С., Кайдалова Л. Г. Моделювання діяльності фахівця: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2014. 180 с.

Ключові поняття: вища освіта, суспільство, освітня діяльність науковця, неперервна освіта, становлення науковця

Найголовнішими стратегічними напрямками реформування української системи освіти та пріоритетами освітньої діяльності фахівця є:

1) гуманізація, спрямованість освітніх закладів на розвиток особистості і на сферу моральних цінностей;

2) відродження духовності, що означає повернення навчальних закладів до джерел духовності, до співпраці з церквою;

3) повернення до національних цінностей, відродження національно-духовного коріння людини і нації, що неможливо без виховання патріотизму, розвитку почуття національної гідності, національного самоусвідомлення, етнізації особистості;

4) демократизація системи освіти;

5) адаптація до умов життя в ринковому суспільстві, що веде за собою увагу до розвитку індивідуальних потреб і можливостей кожної особистості, виховання її характеру;

6) діяльнісний підхід, який зобов'язує надавати навчально-виховній діяльності дітей чи дорослих творчого і перетворювального характеру, ураховувати їхні потреби у реалізації діяльності, з'ясовувати певні способи і засоби організації діяльності.

Труднощі в реформуванні української системи освіти стосуються переважно нестачі чи недоброякісності приміщень, методичного забезпечення, низького рівня підготовки кадрів чи їх відсутності, неспроможності звільнення спеціалістів із консервативними поглядами, а найголовніші труднощі полягають у стереотипності мислення і поведінки педагогів. Тому у процесі реформування освіти не очікуються різкі зміни і раптові переходи до нової якості. Гуманізація, демократизація, національно-духовне відродження навчально-виховних закладів забезпечуватимуться поступово, тривалий час. Деякі зміни будуть щоразу уточнюватися, переосмислюватися.

Пріоритети української системи освіти потребують творчого осмислення та зацікавлення педагогами, а також наполегливості і працьовитості у їх реалізації. Треба кожному навчитися терпимості, великодушності, толерантності, доброти, але не проявляти слабохарактерність, безпринципність, а відстоювати свої погляди, співіснувати з людьми з різними життєвими установками

Центральним елементом оновлення освіти є реалізація її гуманістичної сутності, перенесення акценту на духовні цінності. Заклади освіти повинні утверджувати самоцінність людської особистості, увагу до індивідуальних особливостей, забезпечувати виховання любові, милосердя до людей, працьовитості, гідності, наполегливості, ініціативності, творчості. Це означає також створення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей кожної людини, для її самовизначення і самореалізації, подолання формалізму, стійкого небажання дітей вчитися. Відчуження педагогів від освітньої діяльності можливе лише шляхом гуманізації закладів освіти. Важливий напрямок гуманізації освіти – виховання людяності, забезпечення зв'язку з релігією. Бережливе ставлення до людини, до природи, світу тут обов'язково підпорядковується духовним цінностям.

Національне обличчя закладів освіти забезпечуватиметься якісним викладанням предметів, що виявляють культурно-історичні та регіональні традиції, утілюють досвід народу. Національне нівелювання закладів освіти, спад у розвитку національної самосвідомості, негативні явища у сфері міжнародних стосунків свідчили про незадовільне розв'язання національного питання. І важливим пріоритетом освіти має бути подолання обмеженості, розкриття національного характеру всіх освітніх

установ, забезпечення національної та регіональної своєрідності освіти при збереженні її відкритості щодо міжнаціонального спілкування, взаємозбагачення національних культур. Увага до національних коренів, вивчення національної культури, формування національної самосвідомості може забезпечуватися як у сім'ї, так і при вивченні навчальних дисциплін.

Мета та завдання сучасної освіти і виховання передбачають ґрунтовну підготовку до самостійного життя і професійної діяльності на основі всебічного гармонійного розвитку особистості, забезпечення умов для здобуття освіти, для формування морально-вольових та інтелектуально-естетичних якостей. Ця мета включає також виховання якостей громадянина, патріота, сім'янина, виховання з урахуванням статі, інших особливостей, зміцнення здоров'я, формування високої фізичної культури. Для того, щоб враховувати мету сучасної освіти в усіх документах, програмах, посібниках, реалізувати її на практиці стосовно різних вікових груп, потрібні такі нові освітні технології, які б визначили зміст, методик, засоби, шляхи досягнення очікуваних результатів.

Важливим завданням Національної доктрини розвитку освіти, підписаної Президентом України 17 квітня 2002 року, є розробка моделі неперервної освіти. Як зазначається у цій програмі, неперервність освіти полягає у забезпеченні можливостей приведення культурно-освітнього рівня особистості до рівня нових суспільних потреб, постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, цілісності й наступності навчання, перетворення здобуття освіти на процес, що триває упродовж усього життя людини.

Ідея неперервної освіти полягає у забезпеченні права кожної людини постійно удосконалювати свої професійні можливості. Провідними ланками цієї системи є факультети підвищення кваліфікації вчителів при вищих навчальних закладах та органах освіти, курси підвищення кваліфікації, аспірантура, докторантура при ЗВО і науково-дослідних інститутах.

Основним принципом неперервної освіти є цілісність і наступність освіти процесу в послідовності: дошкільня – школа – ЗВО – різні форми підвищення кваліфікації, які перебувають в одній замкненій системі.

Мережа дошкільних, заклади загальної середньої освіти основному задовольняє запити всіх громадян України, у тому числі і представників національних меншин. Пріоритетним, зрозуміло, у задоволенні освітніх потреб національних меншин повинно стати введення в школах з українською мовою навчання вивчення предметів і курсів культурологічного спрямування, урізноманітнення форм вивчення рідної мови (факультативи, предмети за вибором, недільні школи тощо), відкриття дошкільних закладів та окремих груп з мовами національних меншин. Справді, це насамперед відповідає інтересам національних меншин. Неперервна система освіти в Україні надає можливості кожному

фахівцю вчитися (у навчальних закладах, займатися самоосвітою) та удосконалювати свою майстерність упродовж всього життя. Цьому також сприяють заклади перекваліфікації та перепідготовки фахівців.

Тема заняття: Професійна діяльність фахівця, її моделювання

Мета вивчення: ознайомити здобувачів зі структурою професійної діяльності, класифікацією структурних елементів професійної діяльності; формувати інтерес до розробки моделі професійної діяльності викладача вищої школи, розширювати науковий світогляд аспірантів, формувати в них прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності

План лекції:

1. Структура професійної діяльності
2. Залежність між професійною діяльністю і професійною підготовкою
3. Особливості діяльності викладача закладу вищої освіти
4. Професійні здібності. Особистісні якості фахівця. Професійно важливі якості

Література:

1. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
2. Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця: навч.-метод. посіб. до курсу / авт.-упоряд. Н. М. Салига. Івано-Франківськ, 2016. 115 с.
3. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької, докт. пед. наук, проф. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.
4. Пономарьов О.С., Касьянова О. М. Моделювання діяльності фахівця: підручник. Х.: НТУ «ХП»; Вид-во ФОП Тагаєв П. О., 2011. 236 с.
5. Сабатовська І.С., Кайдалова Л. Г. Моделювання діяльності фахівця: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2014. 180 с.

Ключові поняття: уміння, навички, види умінь, рівні сформованості вмінь, здібності, професійна підготовка, професійна діяльність, модель фахівця, компетентність, технологія

Для розкриття структури професійної діяльності фахівця перш за все необхідно звернутися до такого поняття як «професія».

У науковій літературі простежуються різні тлумачення феномену «професія». Так, за дослідженнями Є. Клімова, професія розглядається як:

- спільнота людей, які займаються вирішенням близьких проблем та мають приблизно однаковий образ життя, що визначається єдиною базовою системою цінностей і характеризується певною самосвідомістю, складом особистості, соціально типовими, професійно типовими та індивідуа-

льно специфічними рисами;

- система, яка історично розвивається і змінюється відповідно до змін культурно-історичного контексту;

- галузь самореалізації особистості, оскільки професійна діяльність не просто дозволяє виробляти певні товари та послуги, але передусім вона дозволяє людині реалізувати власний творчий потенціал і створює умови для її розвитку;

- галузь застосування сил з дослідження певного об'єкта дійсності;

- галузь, в якій людина виконує свої функції як суб'єкт праці, і яка створює їй умови для існування та розвитку;

- реальність, яка творчо формується самим суб'єктом праці;

- процес реалізації трудових функцій.

Відтак, поняття «професія» має наступні характеристики: це труд, який потребує спеціальної підготовки та постійної перепідготовки, підвищення кваліфікації; це суспільно корисний труд; це труд, який надає людині певний соціальний статус.

Діяльність звичайно визначається як «форма існування людського суспільства, як прояв активності суб'єкта, що виражається в доцільній зміні навколишнього світу, а також у перетворенні людиною самої себе». Особливістю діяльності є її усвідомлений характер. Тому вона включає мету, засіб її досягнення, процес здійснення і результат.

Професійна діяльність характерна такими особливостями.

По-перше, вона вимагає від людини *спеціальної підготовки*, яка полягає у формуванні у неї системи знань, умінь і навичок, певного рівня інтелектуального і фізичного розвитку. *По-друге*, якість цієї діяльності істотною мірою визначає *психологічна спрямованість* та установка людини, відповідність діяльності характеру і темпераменту людини, її життєвим цілям, прагненням та інтересам. *По-третє*, ця діяльність пов'язана з системою *професійної культури*, специфічними моральними нормами і принципами та ціннісними уявленнями. Ці особливості й визначають ту обставину, що суб'єктом професійної діяльності виступає спеціально підготовлений фахівець.

Психологи досліджують професійну діяльність як певний вид діяльності, який складається з таких компонентів: потреби – мотиви – мета – задачі – умови – операції – дії – кінцевий результат.

Професійну діяльність визначають також як активність людини, спрямовану на перетворення предмету праці, з метою отримання результату, що відповідає суспільним та особистим, матеріальним та духовним потребам. Водночас професійну діяльність часто розглядають в межах кожного з таких її структурних компонентів: педагогічні цілі і завдання, мотиви і предмет, засоби і способи, аналіз і контроль результатів.

З поняттям професійна діяльність тісно пов'язані такі поняття як:

«професійний відбір», «професійний відбір», «професійна придатність», «професійне самовизначення» та «професійна само актуалізація» людини.

Слід зазначити, що завдяки науково-технічного і соціального прогресу зміст і характер професійної діяльності зазнають певних змін, а це потребує і відповідних змін змісту та структури підготовки фахівців. Тому модель професійної діяльності повинна бути відкритою, тобто передбачати можливості її змін і доповнень. Зміст же й характер професійної підготовки мають передбачати одним із важливих завдань формування у студентів уміння і внутрішньої потреби в постійному самонавчанні та самовдосконаленні.

Суть професії педагога вищої школи виявляється у діяльності, яку здійснюють її представники і яка має загальну назву – педагогічна.

Педагогічна діяльність – це особливий вид соціокультурної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури і досвіду від старших поколінь молодшим, створення умов для їхнього всебічного гармонічного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Педагогічна праця викладача ЗВО є особливою формою висококваліфікованої розумової діяльності творчого характеру. Вона спрямована на навчання, виховання і розвиток студентів, формування в них професійних знань, умінь та навичок, виховання активної життєвої позиції.

Особливим видом суспільно корисної діяльності людей є праця, спрямована на підготовку до життя підростаючого покоління відповідно до економічних, політичних, моральних, естетичних цілей суспільства.

Педагогічна діяльність у ЗВО має надзвичайно важливе соціальне значення, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток суспільства.

Об'єктом педагогічного впливу у вищому навчальному закладі є юнаки та дівчата із певними задатками, потребами, нахилами, інтересами, інтелектом, волею, почуттями. Цей цінний «матеріал» педагогічної праці робить педагогічну діяльність особливо відповідальною. Український педагог Василь Сухомлинський (1918–1970) застерігав, що в жодній справі помилки і невдачі не призводять до таких тяжких наслідків, як у педагогічній.

Педагогічна діяльність у закладі вищої освіти – діяльність, спрямована на підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися в політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства.

Однією з особливостей педагогічної діяльності є її динамічність, зумовлена тим, що об'єкт педагогічного впливу (здобувач) постійно розвивається, змінюється. Завдання викладача полягає насамперед у

вчасному виявленні цих змін і відповідному реагуванні на них.

Педагогічна діяльність передбачає безпосередні контакти зі здобувачами. У процесі такого спілкування викладач впливає на них не лише своїми знаннями, а й емоційно-вольовими якостями, світоглядом тощо.

Сьогодні професійна діяльність викладача є поліфункціональною (О. Гура, Н.Кузьміна, В. Семиченко та ін.), оскільки викладач виконує одночасно декілька функцій. Серед них називають наступні:

- функції-цілі (термінальні функції): навчальна, розвивальна, виховна. До цих функцій Валентина Семиченко додає такі: соціалізуючу та життєзабезпечення;

- інструментальні функції, або функції-засоби: інформативна, ілюструвальна, науково-дослідницька, діагностична, стимулювальна, прогностична, функція культуровідтворення, психотерапевтична, рекреаційна, диференціювальна;

- операційні функції або функції-прийоми: вимірювання та оцінювання, методична, керівна, системоутворення, структурування, коригувальна, констатувальна, формоутворення.

Отже, аналізувати професійну діяльність викладача вищої школи слід комплексно, за умов поєднання його наукової та педагогічної діяльності. Дійсно, наукова діяльність викладача вищого навчального закладу є умовою вдосконалення його педагогічної діяльності, водночас педагогічна діяльність стимулює наукову творчість. Тому, як зазначають дослідники, наукова діяльність викладача вищої школи повинна знаходити своє змістове відображення у підготовці майбутніх спеціалістів.

Модель професійної діяльності науковця є узагальненим описом змісту і характеру цієї діяльності, призначений для раціональної організації навчально-виховного процесу належної професійної підготовки цього фахівця. Дійсно, для того, щоб ця підготовка була здатна забезпечити йому реальну можливість успішно виконувати завдання і функції своєї професійної діяльності, вона має бути адекватною змісту і характеру діяльності. Модель професійної діяльності й відкриває таку можливість, оскільки вона, з одного боку, узагальнює й упорядковує численні завдання, функції та обов'язки фахівця, які йому доводиться виконувати, а з іншого боку, систематизує й детально їх класифікує, що полегшує їх аналіз.

Фактично систематизована належним чином сукупність завдань, функцій та обов'язків виробничої діяльності фахівця, доповнена відповідною сукупністю завдань, функцій та обов'язків його соціальної діяльності визначає ті орієнтири, за якими вища школа має формувати професійну та соціальну компетентність майбутнього фахівця. Тому вона, власне, і виступає цілісною моделлю професійної діяльності науковця.

Відображаючи у найбільш загальному вигляді зміст і характер цієї

діяльності як сукупність типових завдань і функцій, а також необхідних для їх успішного виконання основних умінь, ця модель дозволяє з належною повнотою і адекватністю визначити цілі й завдання вищої школи з формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Тим самим виявляється можливість забезпечення його готовності до успішної професійної діяльності.

Це поняття включає такі важливі складники, як професійна готовність, психологічна готовність і здатність молодого спеціаліста кваліфіковано виконувати свої виробничі та соціальні функції, виконувати завдання, що постають перед ним, у тому числі й складні проблемні ситуації.

Модель професійної діяльності науковця дозволяє визначити види і обсяг необхідних знань, види і рівні сформованості умінь і навичок, що забезпечують йому можливість успішно здійснювати цю діяльність. А це, у свою чергу, відкриває можливість сформулювати *перелік навчальних дисциплін* і запропонувати послідовність та орієнтовну логічну структуру їх вивчення. Потім, враховуючи *принципи логіки освіти*, насамперед логіки навчально-виховного процесу у вищій школі та психолого-педагогічні закономірності навчально-пізнавальної діяльності студентів, визначають зміст і обсяг вивчення кожної навчальної дисципліни.

Водночас уточнюється загальна логічна структура професійної підготовки фахівця.

Таким чином, з'являється можливість розробити і обґрунтувати *навчальний план* відповідної спеціальності та анотації навчальних дисциплін. Навчальні плани містять нормативні дисципліни, обсяг і форми вивчення яких затверджуються галузевими стандартами вищої освіти, та варіативні дисципліни, обсяг і форми вивчення яких затверджує сам вищий навчальний заклад.

Аналіз сутності моделі професійної діяльності фахівця, її можливостей та процесу розробки дозволяє дійти висновку, що *призначення моделі* полягає у можливості забезпечення раціонального, науково і дидактично обґрунтованого вибору професійної освіти, виховання та особистісного розвитку майбутнього фахівця, який би максимальною мірою відповідав його потребам, вимогам роботодавця й суспільним очікуванням і дозволяв би йому успішно виконувати завдання і функції цієї діяльності.

Проблема створення моделі професійної діяльності науковця – одна з найактуальніших проблем сьогодення в сфері професійної світи. Це пояснюється тим, що розвиток суспільства та виробництва висуває все нові вимоги до професійної діяльності майбутнього фахівця, яка, в свою чергу, є тим чинником, що визначає зміст та форми відповідної навчальної діяльності студентів. Для викладачів вищої школи побудова такої моделі є необхідною при організації навчального процесу, оскільки вони повинні

враховувати особливості майбутньої професії студентів.

Формування професійних компетентностей, професійно важливих якостей, а також особистісних якостей майбутнього науковця безпосередньо відбувається в процесі навчання у вищій школі. Актуальність проблеми створення моделі професійної діяльності науковця продиктована відсутністю чіткого підходу до цієї проблеми. Таким чином, побудувавши модель професійної діяльності науковця, ми можемо окреслити основні шляхи професійної підготовки випускників закладів вищої освіти.

Звертаючись до позицій науковців, знаходимо, що основу моделі науковця повинні складати так звані «ключові компетентності» та «професійна кваліфікація».

Під *ключовими компетентностями* розуміють загальну здатність людини мобілізувати в процесі виконання професійної діяльності набуті знання і вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій.

Більш докладніше визначення цих понять подає Е. Зеер. Так, «ключові компетентності» визначаються ним як міжкультурні та міжгалузеві знання, вміння та здібності, які необхідні для адаптації та продуктивної діяльності в різних професійних спільнотах. Загально професійні знання, уміння та навички, а також здібності та якості особистості, необхідні для виконання роботи в сфері певної групи професій, складають основу «ключових кваліфікацій».

Слід зазначити, що у структурі ключових кваліфікацій Е. Ф. Зеер виокремлює чотири підструктури особистості, а саме: професійну спрямованість; професійну компетентність; професійно-важливі якості; професійно значимі психофізіологічні якості.

Під *професійно важливими якостями* слід розуміти якості людини, які включені у процес діяльності та впливають на ефективність її виконання за такими параметрами як продуктивність, якість та надійність. Вони визначають можливості людини в професійній діяльності, придатність до неї.

Під «*професійною кваліфікацією*» слід розуміти ступінь та вид професійної підготовленості робітника, що передбачає наявність у нього знань, умінь та навичок, які необхідні для виконання певної роботи.

Говорячи про модель спеціаліста, ми певною мірою розглядаємо її як деякий ідеал, який повинен бути досягнутий при реалізації підготовки у вищому навчальному закладі. При цьому побудована нами модель повинна відповідати вимогам професійної діяльності, сучасному рівню виробництва та існуючих соціальних відношень.

Серед вимог, які висувуються до фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства, науковці називають такі: професійні, соціально-психологічні, особистісні та творчі.

Отже, виходячи з наведених вище тлумачень, дійдемо висновку, що невід'ємною складовою моделі фахівця, окрім вказаних вище, є особистісні якості. Не викликає сумніву, що вони повинні розглядатися відповідно до специфіки тієї чи іншої професії. Це пояснюється тим, що в процесі підготовки та виконання професійної діяльності її специфіка накладає свій неповторний відбиток на особистісні якості людини.

Слід зауважити, що особистісна сторона моделі фахівця передбачає розкриття можливостей суб'єкта, формування його мотивів та інтересів, виховання потреб у процесі цілеспрямованої взаємодії викладача та студента.

Серед вимог, які висувуються до особистісної складової моделі фахівця можна виділити:

- розуміння суті та соціальної значущості своєї спеціальності;
- дотримання етичних і правових норм суспільства;
- наявність аксіологічних спрямувань, тобто ідеалів, цінностей, пріоритетів, мотивацій та ін.;
- знання законів міжособистісного спілкування та вміння використовувати їх на практиці;
- наявність чисто людських, гуманних спонукань – відчуття справедливості, співчуття, готовності допомогти, любові до родини та ін.;
- «невиробничі» резерви особистості – патріотизм, дотримання законів валеології (здорового способу життя), уміння створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, участь у суспільному житті, працездатність та ін.

Таким чином, коли створюється модель науковця, то, як зазначають науковці, що досліджували цю проблему, слід враховувати такі основні підходи:

- мінімальна освітня програма;
- державний освітній стандарт;
- державні вимоги до мінімального змісту та рівня професійної підготовки;
- психограма;
- професіограма;
- кваліфікаційна характеристика;
- модель діяльності.

Дослідники зауважують, що психограму (вимоги до психіки людини певної професії) слід розглядати як складову професіограми, а кваліфікаційні характеристики та мінімальну освітню програму – як складові державного освітнього стандарту.

Метою розробки **професіограми** є вдосконалення профвідбору, профконсультування, раціоналізації режиму умов праці.

Професіограма описує соціально-економічні, санітарно-технічні, психологічні та інші особливості професії.

Базовими характеристиками моделі підготовки майбутнього фахівця та моделі професійної діяльності виступають:

1) вимоги до особистості (знання, уміння, навички; професійні якості та здібності; психофізіологічні якості та особливості; ціннісні орієнтації та рівень професійної компетентності);

2) вимоги до діяльності (задачі; рівень діяльності; види діяльності; технології, методи та прийоми діяльності; функції).

У процесі дослідження вагомості базових характеристик для створення моделей професійної діяльності та підготовки майбутнього фахівця науковці дійшли висновку, що це можливо зробити на основі кваліфікаційної характеристики, яка повинна включати: знання, уміння, навички, рівень професійної компетентності, проблеми (задачі), рівень діяльності, види та функції діяльності.

Заслуговує на увагу питання побудови моделі соціальної діяльності фахівця. Оскільки, як зауважують дослідники, «... перш за все, слід враховувати той факт, що соціальні та психологічні якості особистості відображають її світоглядні установки, які орієнтують на виконання певної соціальної функції (ступінь соціальної зрілості, особиста система цінностей і пріоритетів, наявність ділових якостей, сформованість моральних устоїв та ін.)». Однак, це питання потребує окремого детального дослідження.

Аналіз науково-педагогічних джерел вказує на те, що при побудові моделі професійної діяльності фахівця вихідними слід обирати функції, які будуть реалізовуватись спеціалістом у процесі виконання професійної діяльності. Існує багато різноманітних підходів до побудови моделі викладача вищого навчального закладу, однак всі вони наполягають, що відправною точкою є функціональна спрямованість його діяльності: навчальна, виховна, розвивавальна, науково-дослідна, інформувальна та ін.

Отже, проєктуючи модель фахівця, ми спираємось на його професійну підготовку та особливості професійної діяльності, при цьому враховуємо такі базові характеристики, як вимоги до особистості та професійної діяльності.

Таким чином, модель науковця повинна бути представлена у вигляді розгорнутого документа, що відображає вимоги до знань випускників, їхніх умінь та навичок, психологічних і морально-політичних якостей, що забезпечують майбутню ефективну діяльність у всіх сферах народного господарства.

Відтак, модель випускника закладу вищої освіти має відповідати певним критеріям якості вищої освіти і відображати такі параметри, як: „... вимоги до фахівця, зумовлені його посадовими обов'язками; необхідні знання та вміння; специфічні соціальні й психологічні якості особистості, що забезпечують ефективність діяльності; інтелектуальну компетентність та ініціативу, здатність до самоорганізації, саморегуляції.

У моделі науковця вирізняються такі складові як функціональна складова, предметна та особистісна.

Особистісна складова моделі науковця передбачає наявність таких якостей, як соціальні та психологічні, оскільки саме вони відображають світоглядні характеристики особистості, що орієнтують на виконання своєї соціальної функції (ступінь соціальної зрілості; аксіологічний потенціал – особистісна система цінностей і пріоритетів, наявність ділових якостей; сформованість моральних устоїв та ін.). Також виділяють соціально-значущі якості, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу: відповідальність перед справою та людьми, сумлінність, соціопривабливість, єдність слова та справи, культура та ін. Наголосимо, що специфіка професійної діяльності накладає відбиток на формування в особистості людини певних іманентних якостей.

Отже, особистісна складова моделі науковця передбачає розкриття можливостей суб'єкта, формування його мотивів та інтересів, виховання потреб у процесі цілеспрямованої взаємодії викладачів та студентів в процесі навчання.

У процесі виконання людиною своєї професійної діяльності цінуються не тільки його професійні знання, уміння, а і його професійно важливі та особистісні якості, які у сукупності створюють модель фахівця.

Як відомо, структура особистості містить такі системи як: здібності, мотивація, емоції, вольові якості, характер, темперамент, соціальні установки, ролі, норми та моральні якості.

Отже, і структура моделі особистості науковця повинна містити такі складові як:

- мотиваційно-вольову та емоційну сферу (ціннісні орієнтації, ідеали, мотиви цілі, інтереси, емоції);
- когнітивну;
- операційну (здібності, самоусвідомлення, самооцінка, мислення);
- досвід (знання, уміння, навички);
- психофізіологічні особливості (темперамент, характер, силу чи слабкість нервової системи, працездатність, мобільність, особливості моторики та ін.).

Говорячи про основні структурні компоненти моделі особистості науковця, слід приділити увагу сутності такого поняття як „професійно важливі якості“.

Відомо, що професіоналізм людини залежить від наявності в неї професійно важливих якостей, тобто тих якостей, які впливають на ефективність професійної діяльності людини.

Під професійно важливими якостями розуміють інтегральні психічні властивості особистості (увага, пам'ять, уява) та психологічні характеристики (емоційність, терплячість, стійкість та ін.).

Дослідники акцентують увагу на важливій ролі вольових якостей

людини у здійсненні професійної діяльності. Саме вони є необхідною умовою «...для досягнення поставлених масштабних цілей і внутрішнім регулятором саморозвитку й самовдосконалення».

У системі професійно важливих якостей виокремлюють групу особистісно-професійних якостей (організованість, дисциплінованість, відповідальність, ініціативність та ін.).

Отже, саме загальнолюдські якості особистості в процесі виконання професійної діяльності стають особистісними якостями фахівця. Важливим є те, що особистісні якості фахівця сприяють успішному виконанню його професійної діяльності.

На сучасному етапі реформування вищої освіти перед викладачами постають певні проблеми з якісною освітньою та професійною підготовкою майбутнього фахівця.

Це пов'язано передусім з тим, що в основу побудови моделей професійної діяльності фахівця і його освітньої та професійної підготовки (у вигляді освітньо-професійної програми) покладено компетентнісний підхід, складовими якого є компетентності.

Теоретичні основи, методологічні й методичні питання компетентнісного підходу до проектування державних освітніх стандартів вищої професійної освіти розкриті у працях багатьох українських науковців. Здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців будь-якого профілю на засадах компетентнісного підходу вимагає теоретичного аналізу сутності поняття „компетентність”.

У наукових дослідженнях останнього часу домінувала компетентність як результат освіти. Між тим, у європейському проекті TUNING наголошується, що важливим є «поняття компетенцій і навичок, знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати і розуміти), знання як діяти (практичне і оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприймання і життя з іншими в соціальному аспекті). Компетенції – об'єднання характеристик (що відносяться до знань і його застосування, до позицій, навичок і відповідальності), які описують рівень або ступінь, до якої деяка особа здатна їх реалізувати».

У «Стратегії та сучасних тенденціях розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти» наголошено, що не варто протиставляти компетентність знанням чи вмінням і навичкам. Компетентність ширше ніж знання, уміння, навички; вона містить їх у собі, але мова не йде про компетентність як про суму «знання + уміння + навички», це поняття трохи іншого смислового ряду.

Нові підходи до змісту освіти у зв'язку з компетентностями полягають у тому, що треба відмовитись не від знань взагалі, а від знань «про всяк випадок», тобто перейти до іншого розуміння того, що є «знання як такі».

У листі МОН України «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти» компетентність трактується як «інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника ЗВО для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистістних предметних областях (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду у певному виді діяльності, а компетенція включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті), предметна область, у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності»

Отже, можна вважати, що компетентність і компетенція є взаємопов'язаними поняттями, з яких поняття компетентність є поняттям ширшим, ніж компетенція.

Компетенції є поєднанням характеристик, що відносяться до знання і його застосування, до позицій, навичок і відповідальності, які описують рівень або ступінь готовності фахівця до професійної діяльності.

Компетенції формуються у процесі професійної освіти, компетентність виявляється в процесі професійної діяльності, вона заснована на компетенціях, вони є її підґрунтям.

Компетенції слід розглядати як складні інтегративні утворення.

У структурі компетенцій виділяють когнітивну й операційно-технологічну, мотиваційну й соціальну, поведінкову складові (результати освіти, знання, вміння, систему ціннісних орієнтацій).

У формуванні компетенцій вирішальну роль відіграє зміст освіти, освітнє середовище ЗВО, організація освітнього процесу, освітні технології, включаючи й самостійну роботу студентів тощо.

Оскільки європейська освітня спільнота визначає компетенції як єдину мову для опису академічних і професійних профілів, рівнів вищої освіти, результатів професійної освіти, то наукові пошуки щодо з'ясування сутності понять „компетентність” та „компетенція”, відмінностей між ними, їх структури не припиняються. Водночас зусилля науковців світу вже зосереджені на розробці моделей компетенцій фахівця.

Сьогодні терміном «компетенція» / «компетентність» позначаються достатньо різні явища: розумові дії (процеси, функції), особистісні якості людини, мотиваційні тенденції, ціннісні орієнтації (установки, диспозиції), особливості міжособистісної і конвенціональної взаємодії, практичні вміння, навички і ті.

Запропоноване в європейському проекті TUNING «...поняття компетенцій включає **знання й розуміння** (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), **знання як діяти** (практичне й

оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), **знання як бути** (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті)». Поняття «компетенція» включає не тільки когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони (результати освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій). У формуванні компетенції вирішальну роль відіграє не тільки зміст освіти, але також і освітнє середовище вищих навчальних закладів, організація освітнього процесу, освітні технології, включаючи самостійну роботу студентів тощо. Треба підкреслити узагальнений, інтегральний характер поняття «компетенція» стосовно понять «знання», «уміння», «навички».

Найповніше це відображено в проєкті TUNING, де до ключових (універсальних) компетенцій віднесено:

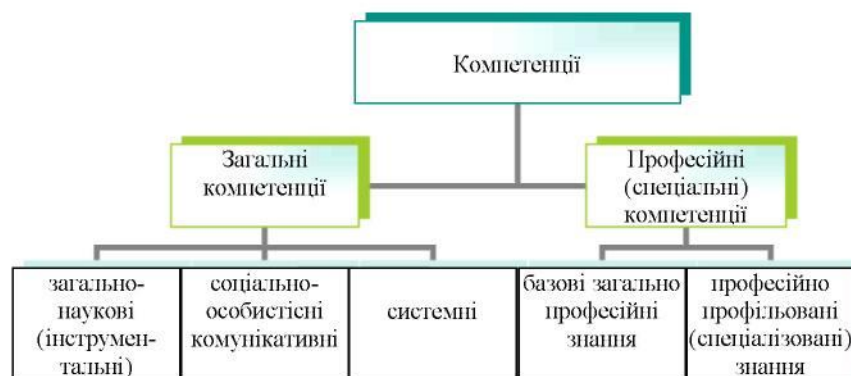
- *інструментальні* компетенції, включаючи когнітивні, методологічні здібності, технологічні і лінгвістичні уміння;
- *міжособистісні* компетенції, пов'язані зі здатністю виражати відчуття, здатність до критики і самокритики; а також соціальні уміння, такі як уміння працювати в команді;
- *системні* компетенції, такі як уміння і здібності, що стосуються цілих систем.

Це всеосяжний комплекс умінь і здатностей, якими повинен характеризуватись випускник вищої школи.

Європейські експерти пропонують використовувати загальні і спеціальні компетенції (рис. 2).

До загальних компетенцій відносять:

- *інструментальні (загальнонаукові)*, включаючи базові загальні знання в галузі математики і природничих наук, гуманітарних і соціально-економічних наук; базові комп'ютерні і лінгвістичні науки; уміння шукати й аналізувати інформацію; здатність розуміти і використовувати нові ідеї; здатність організувати і спланувати роботу тощо;
- *міжособистісні (соціально-особистісні)*, включаючи здатність до критики, терпимість, уміння працювати в колективі, загальну культуру, прихильність до етичних цінностей;
- *системні* (у тому числі – організаційно-управлінські), включаючи здатність застосовувати одержані знання з практики; здатність до адаптації до нових ситуацій; знання організаційно-правових основ своєї діяльності, здатність організувати роботу.

Рис. 2. Структура компетенцій (за міжнародним проектом «Настройка освітніх структур в Європі» (TUNING))

У науковій літературі можна простежити різноманітні рівні та методи аналізу професійної діяльності.

Так, професійну діяльність, зокрема педагогічну, аналізують на таких рівнях: *соціальний, педагогічний, психологічний, професіографічний*.

На соціальному рівні професійна діяльність характеризується як поєднання зовнішньої соціальної організації (інтерсоціальної) та відображення зовнішньої сторони у внутрішній організації (інтрасоціальної).

У процесі аналізу професійної діяльності на соціальному рівні перевага надається суспільно ціннісному змісту конкретної діяльності.

Психологічний та педагогічний аналіз професійної діяльності здійснюється також з двох взаємопов'язаних сторін: зовнішньої, яка пов'язана зі змістовно-цільовими та організаційними компонентами, та внутрішньої, що передбачає вивчення психічної регуляції діяльності – мотивів, ціннісних орієнтацій, установок, пізнавальних та емоційних процесів

Серед наукових підходів до аналізу професійної діяльності виділяють наступні: *структурний; функціональний; процесуальний; динамічний; задачний*. Варто відмітити, що на практиці частіше використовується поєднання декількох підходів.

Поняття технології звичайно трактується як цілісна послідовність операцій, які утворюють виробничий процес виготовлення певного продукту чи послуги, разом з детальним описом способу їх виробництва і використовуваних для цього засобів та інструментарію. Під технологією розробки моделі фахівця чи його професійної та соціальної діяльності слід розуміти послідовність дій та тієї інформації, яка при цьому використовується.

Для прикладу розглянемо технологію розробки моделі професійної діяльності фахівця, яка здійснюється шляхом послідовного виконання сукупності дій, які можна навести у вигляді логічно пов'язаних між собою етапів.

Перший етап полягає у визначенні того, які виробничі функції й типові завдання має виконувати науковець у процесі своєї професійної діяльності, і того, які знання та уміння йому потрібні для цього. Цей етап має підготовчий характер і здійснюється у двох паралельних напрямках.

Доцільність цього підходу зумовлена загостренням конкуренції, через що підприємства і організації гнучко реагують на потреби ринку, тоді як державним нормативним документам властива інерційність. Отже, навчальний заклад в ринкових умовах має готувати фахівців, здатних успішно працювати в умовах швидких змін техніки й технологій, здатних активно творити такі зміни. Сьогодні, як цілком справедливо підкреслює В. Г. Кремень, «світ вступив у інноваційний тип прогресу. Затребуваною в будь-якій галузі суспільства є лише **інноваційна людина**, тобто людина з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою і здатністю до інноваційного типу діяльності. Така людина має бути здатною сприймати зміни, творити зміни, жити у постійно змінюваному середовищі – нові знання, нові ідеї, нові технології, нове життя».

Другий етап розробки моделі діяльності науковця передбачає системний аналіз виробничих функцій, які повинен виконувати цей фахівець у процесі своєї професійної діяльності, і типових завдань, що складають її зміст. За результатами цього аналізу з урахуванням об'єктів та предметів праці науковця визначається фактична структура професійної діяльності, до якої його готують.

Третій етап розробки моделі використовує результати аналізу змісту праці науковця і використовуваних технологій для визначення множини виробничих функцій його професійної діяльності в певній виробничо-технологічній чи організаційній системі.

Щоб забезпечити адекватність моделі, необхідна повнота функцій, які має виконувати науковець. Тому в процесі формування переліку цих функцій слід урахувувати життєвий цикл об'єкта діяльності науковця та всі стадії цього циклу. Так, ними можуть бути передпроектні дослідження, проектування і конструювання та ін. Життєвий цикл об'єкта охоплює також зняття з експлуатації й таких операцій, як утилізація чи ліквідація, якщо вони передбачаються для нього.

Іншим прикладом наведемо основні групи функцій, цілісну сукупність яких повинен виконувати викладач вищої школи в процесі здійснення своєї професійної педагогічної діяльності.

По-перше, це *навчальна робота*, яка включає лекції, семінарські заняття, лабораторні роботи, керівництво практикою, курсовими і дипломними роботами тощо. До її складу входять також контроль і педагогічна діагностика.

По-друге, це *науково-дослідна робота*, яка є джерелом постійного підвищення професійної компетентності викладача й оновлення змісту навчального матеріалу. До її структури входять також публікація

результатів досліджень, виступи на наукових конференціях та залучення студентів до наукових досліджень.

По-третє, це *виховна робота*, в процесі якої формуються і розвиваються загальна і професійна культура студентів, їх морально-етичні погляди і переконання, світоглядні позиції, життєві цінності тощо.

Ця робота спрямована на соціалізацію й особистісний розвиток студентів та їх підготовку до успішного життя і діяльності.

По-четверте, це *навчально-методична робота*, яка включає наукову й методичну обробку навчального матеріалу для ефективного його подання, підготовку підручників, навчальних посібників та іншої методичної літератури. Її мета – допомога студентам у засвоєнні навчального матеріалу й активізація пізнавальної діяльності.

По-п'яте, це *організаційна робота*, раціоналізація своєї діяльності, підвищення педагогічної майстерності, мотивація навчання студентів, управління їх самостійною роботою та участь у різних заходах.

При цьому вкрай важливо забезпечити системну цілісність навчально-виховного процесу. Адже, як пише С. Пазинич, «освіта, як і виховання, діалектично залежні одне від одного, а отже, їх неможливо мислити відокремлено одне від одного. А якщо це так, то виховання повинне передувати економіці, політиці і більше того, воно повинно випереджати їх у кожную мить часу. Адже економіка і політика – суть не мета, а засіб». Учений підкреслює, що «засобом культурного розвитку має бути доброякісна освіта, збагачена перманентним соціальним вихованням».

Четвертий етап розробки моделі полягає у формуванні переліку типових завдань і функцій, які фахівець повинен уміти виконувати. Цей перелік формується на підставі аналізу структури діяльності й передбачає визначення кінцевого результату, який відображає бажаний продукт діяльності фахівця і технологію його отримання. Перелік має чітко класифікувати завдання професійної діяльності, виокремлюючи в них стереотипні, діагностичні та евристичні завдання.

П'ятий етап завершує розробку моделі діяльності науковця і зводиться до систематизації отриманої інформації та оформлення моделі у графічному або текстовому вигляді. Це дозволяє отримати чітке уявлення про цілі, зміст, структуру і характер його діяльності.

Моделі науковця, його професійної і соціальної діяльності сприяють вибору змісту і організації його ефективної підготовки.

Тема заняття: Професійна етика науково-педагогічного працівника

Мета вивчення: схарактеризувати моральні цінності професії викладача вищої школи через висвітлення нормативних засад, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури на рефлексивній основі; залучити майбутніх професіоналів до творчого дослідництва та

критичного осмислення змісту професійної освіти науковця; формувати інтерес до сучасних проблем освітньої діяльності викладача вищої школи, розширювати науковий світогляд здобувачів, формувати в них прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності

План лекції:

1. Професійна етика як спосіб регуляції поведінки в конкретних видах професійної діяльності

2. Загальні принципи професійної етики

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 24.07.2020 № 1556-VII. URL: <https://cutt.ly/SkZ9CAAt>

2. Закон України «Про освіту» від 24.06.2020 року №2145-VIII. URL: <https://cutt.ly/8k5gNYx>

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 03.07.2020 року №848-VIII. URL: <https://cutt.ly/okZ28R8>

4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 року №2623-III. URL: <https://cutt.ly/MkZ22up>

5. Затверджені стандарти вищої освіти URL: <https://cutt.ly/fkZ2SnO>

6. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16.07.2018 року №776. URL: <https://cutt.ly/Qk7M9us>

7. Етика. Естетика. Кредитно-модульний курс: навч. посібник для студ. закладів вищої освіти / К. А. Іванова [та ін.] ; за ред. проф. К. А. Іванової; НФаУ. Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2019. 316 с.

8. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи: підручник / За ред. проф. І.В. Зайченка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.

9. Педагогіка та психологія вищої школи: навч. посібник [для здобувачів вищої освіти за спец. «Фармація», «Біотехнології та біоінженерія»] / А. В. Кайдалова [та ін.] ; НФаУ. Х. : НФаУ, 2019. 248 с.

10. Педагогічна майстерність викладача: навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Т. Ю. Вахрушева. Х.: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

11. Педагогічна культура : навчальний посібник / Т. В. Лутаєва, Л. Г. Кайдалова. Х.: НФаУ, 2013. 156 с.

12. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос [та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і пере-робл. К.: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

13. Професійна та педагогічна етика: навчально-методичний посібник / О.О.Базалук, О.П.Кравченко, Л.М.Харченко. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2019 85 с.

14. Психологія спілкування: навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. Х.: НФаУ, 2018. 140 с.

15. Психологія спілкування: підруч. для ВНЗ / М. М. Філоненко; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Центр учб. л-ри, 2016. 239 с.

Ключові поняття: педагогічна етика, професійна діяльність, викладач вищої школи, принципи, норми, правилами професійно-педагогічної поведінки, моральні цінності, етична культура, норми педагогічної моралі, культура ділового спілкування

Сьогодні існування й функціонування прикладної етики як повноправної частини «великої» етики виступає загальносвітовою тенденцією, а розробка її проблем стає магістральним напрямом розвитку етичного знання в третьому тисячоріччі. Значення розвитку прикладної етики полягає в тому, що актуалізується й стає усе більш значимою необхідність формування моральної культури людей у самих різних сферах їх життєдіяльності. Реформування суспільства вимагає якісно нової ментальності громадян. Суспільство потребує високорозвиненої громадянської позиції особистості; у новій екологічній свідомості людей; у високій культурі ділового спілкування; у свідомій моральній саморегуляції професіоналів у таких відповідальних сферах діяльності, як педагогіка, медицина, юриспруденція, журналістика.

Прикладна етика й окремі її галузі, такі, наприклад, як професійна, виступають як конкретизація загальнолюдських моральних норм і принципів стосовно до даних ситуацій, для окремих груп людей, з урахуванням специфіки їх життєдіяльності. У результаті прикладна етика акумулює в собі взаємодію етичної теорії, морального життя й морального виховання особистості.

Розв'язання прикладною етикою цих завдань вимагає:

– виявлення особливостей окремих соціальних і професійних груп: прикладна етика — це етика, що завжди має конкретного адресата, наприклад, «молодь», «педагоги» та ін.;

– виявлення конкретних сфер їх життєдіяльності й аналіз їх специфіки;

– виявлення таких особливостей і ситуацій, які іноді відрізняються від загальних моральних ситуацій, необхідність пояснити, «виправдати» ці відмінності як «неминуче зло» і в той же час мінімізувати їх. При цьому прикладна етика не просто використовує надбання етичної теорії, а перетворює їх у специфічну, практично нову інформацію, підлаштовану для потреб конкретної діяльності або ситуації. Звідси відбуваються і її основні особливості — у порівнянні із загальною етикою:

– прикладна етика більш спеціалізована й тому більш прагматична;

– вона містить у собі не тільки теорію моралі, але й комплекс позаетичних знань про мораль — соціологічних, психологічних, педагогічних;

– у ній превалює технологічний аспект: вона містить у собі розробку способів і методів впровадження прикладного знання в практику у вигляді проектів, програм, еталонів, моделей, кодексів. Усі ці особливості характерні й для такого розділу прикладної етики, як професійна етика.

Професійна етика – сукупність норм і правил, що регулюють поведінку фахівця на основі загальнолюдських моральних цінностей, з урахуванням особливостей його професійної діяльності й конкретної ситуації. Професійна етика займає важливе місце в системі етичного знання та освіти, виступаючи невід'ємною складовою частиною підготовки й діяльності науковця.

1. Вищі моральні цінності, зберігаючи загальнолюдське значення, знаходять у різних професійних етиках свої конкретні риси. Зовсім особливу роль – роль основи – у багатьох професійних етиках, зокрема в педагогічній, відіграють такі цінності, як професійний обов'язок, що збігається із сенсом життя, і відповідальність, що знаходить характер глобальності. Мають свої особливості розуміння, тлумачення й прояв добра й зла в юридичній практиці, страждання й співчуття в медицині.

2. У рамках конкретної спеціальності формуються спеціально-професійні моральні норми й цінності, характерні в основному тільки для даного роду діяльності; згодом вони можуть знаходити все більш широкий зміст, перетворюючись іноді в загальнолюдські.

3. У сфері професійного спілкування, зокрема в системі «педагог-здобувач», спостерігається нерівність сторін – порушена суб'єкт-суб'єктність їх відносин. Порушення це не несе в собі ніякого приниження й обумовлене особливими умовами взаємодії сторін – умовами залежності від дій фахівця інших людей, яка й визначає необхідність спеціальних професійних деонтологій – етичних кодексів і «правил поведінки» фахівця в умовах нерівності й залежності.

4. Однією зі сторін професійної етики виступає її корпоративність – відособленість і відданість вузьким груповим інтересам у межах професійних об'єднань (корпорацій). Корпоративність може проявлятися в наступному:

- збереження й культивування професійних таємниць і секретів від «непосвячених»;
- прояв «цехової солідарності» – допомога й захист «своїх» у будь-яких умовах;
- наявність зовнішньої сторони корпоративності, яка проявляється у звичаях, зовнішньому вигляді, одязі, що відіграє роль професійних символів.

Загальні принципи професійної етики:

Сутність першого принципу виходить із так званого золотого стандарту: «У межах службового становища ніколи не допускати стосовно

своїх підлеглих, до керівництва, до колег, до клієнтів та ін. таких дій, яких би не бажав бачити стосовно себе».

Другий принцип: потрібна справедливість при наділенні працівників необхідними для їхньої службової діяльності ресурсами (грошовими, матеріальними та ін.).

Третій принцип вимагає обов'язкового виправлення етичного порушення незалежно від того, коли й ким воно було допущене.

Четвертий принцип – принцип максимуму прогресу: службова поведінка й дії співробітника визнаються етичними, якщо вони сприяють розвитку організації (або її підрозділів) з моральної точки зору.

П'ятий принцип – принцип мінімуму прогресу, відповідно до якого дії працівника або організації в цілому етичні, якщо вони хоча б не порушують етичних норм.

Шостий принцип: етичним є терпиме відношення працівників організації до моральних основ, традицій та ін., що мають місце в інших організаціях, регіонах, країнах.

Сьомий принцип: не слід боятися мати власну думку при вирішенні будь-яких службових питань.

Восьмий принцип – ніякого насильства, тобто «тиску» на підлеглих, що може мати різні форми, наприклад, у приказній, командній манері ведення службової розмови.

Дев'ятий принцип – сталість впливу, що виражається в тому, що етичні стандарти можуть бути впроваджені в життя організації не одноразовим наказом, а лише за допомогою зусиль, що не припиняються, з боку й керівника, і підлеглих.

Десятий принцип – при впливі (на колектив, окремого працівника та ін.) ураховувати силу можливої протидії. Справа в тому, що визнаючи цінність і необхідність етичних норм у теорії, багато працівників у повсякденній діяльності намагаються їм протидіяти.

Одинадцятий принцип полягає в доцільності авансування довірою – почуттю відповідальності працівника, до його компетенції, до почуття обов'язку та ін.

Дванадцятий принцип пропонує прагнути до безконфліктності.

Тринадцятий принцип – свобода, що не обмежує свободи інших.

Чотирнадцятий принцип: працівник повинен не тільки сам дотримуватись етичних норм, а й сприяти такої ж поведінці своїх колег.

Зазначені принципи повинні служити підставою для вироблення кожним працівником власної особистої етичної системи. Зміст етичних кодексів корпорацій бере свій початок із принципів етики.

5. Професія й спеціальність. Професія (лат. *professio*, від *profiteor* – оголошую своєю справою) – офіційно зазначене заняття, спеціальність) – рід трудової діяльності, що вимагає певної підготовки людини, що володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок,

придбаних у результаті спеціальної підготовки, досвіду роботи, що і є звичайно джерелом існування.

Найменування професії визначається характером і змістом роботи або службових функцій, застосовуваних знаряддями або предметами праці. Придбання професії забезпечується розвитком різних форм загальної й фахової освіти. Людина може вибрати собі професію відповідно до його здібностей, культурних і духовних запитів. Багато професій підрозділяються на спеціальності: лікар-окуліст, лікар-кардіолог й ін. Для обслуговування процедури реалізації ділової функції в її найбільш економічній, ефективній і комфортній формі потрібні бухгалтери, юристи, секретарі, технічні й інженерні працівники, науковці.

Спеціальність (від лат. *species* – рід, вид) – комплекс придбаних шляхом спеціальної підготовки й досвіду роботи знань, умінь і навичок, необхідних для певного виду діяльності в межах цієї або іншої професії. За фахом з урахуванням спеціалізації планується й здійснюється підготовка кадрів, розробляються навчальні програми й плани, організовується навчальний процес.

6. Професіоналізм як моральна риса особистості. Професійна етика – це сукупність моральних норм, які визначають відношення людини до свого професійного боргу. Професійна етика регулює моральні відносини людей у трудовій сфері. Суспільство може нормально функціонувати, розвиватися тільки за умов безперервного процесу виробництва матеріальних і моральних цінностей.

Змістом професійної етики є кодекси поведінки, що пропонують певний тип моральних взаємин між людьми й способи обґрунтування даних кодексів. Професійна етика вивчає: відносини в трудових колективах і кожного фахівця окремо; моральні якості особистості фахівця, які забезпечують найкраще виконання професійного обов'язку; взаємини усередині професійних колективів, і ті специфічні моральні норми, що притаманні для даної професії; особливості професійного виховання.

Професіоналізм і відношення до праці є важливими характеристиками морального вигляду особистості. Вони мають важливе значення в особистісній характеристиці індивіда, але на різних етапах історичного розвитку їх зміст і оцінка суттєво відрізняються. У класовому суспільстві вони визначалися соціальною нерівністю видів праці, протилежністю розумової й фізичної праці, наявністю привілейованих і непривілейованих професій.

Тема заняття: Творча реалізація науково-педагогічного працівника

Мета вивчення: схарактеризувати моральні цінності професії викладача вищої школи через висвітлення нормативних засад, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури на рефлексивній основі; залучити майбутніх професіоналів до творчого дослідництва та критичного осмислення змісту професійної освіти науковця; формувати інтерес до сучасних проблем освітньої діяльності викладача вищої школи, розширювати науковий світогляд здобувачів, формувати в них прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності

План лекції:

1. Моделі професійного розвитку науково-педагогічних працівників
2. Кар'єрне зростання науково-педагогічних працівників у контексті інтеграції викладацької і дослідницької діяльності

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 24.07.2020 № 1556-VII. URL: <https://cutt.ly/SkZ9CAt>
2. Закон України «Про освіту» від 24.06.2020 року №2145-VIII. URL: <https://cutt.ly/8k5gNYx>
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 03.07.2020 року №848-VIII. URL: <https://cutt.ly/okZ28R8>
4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 року №2623-III. URL: <https://cutt.ly/MkZ22up>
5. Затверджені стандарти вищої освіти URL: <https://cutt.ly/fkZ2SnO>
6. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16.07.2018 року №776. URL: <https://cutt.ly/Qk7M9us>

Ключові поняття: педагогічна етика, професійна діяльність, викладач вищої школи, принципи, норми, правилами професійно-педагогічної поведінки, моральні цінності, етична культура, норми педагогічної моралі, культура ділового спілкування

У «Національній стратегії розвитку вищої освіти в Україні на період до 2031 року» визначено компетентнісну парадигму, що передбачає акцент на результаті освіти, а не на її процесі. Реалізація компетентнісної парадигми щодо професійного розвитку науково-педагогічних працівників можлива за таких умов: удосконалення системи перепідготовки й підвищення кваліфікації; реалізації сучасних технологій професійного вдосконалення й підвищення кваліфікації; забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації відповідно до викликів суспільного розвитку; приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної й соціально-гуманітарної підготовки у відповідність із змінами, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах;

створення й гарантування можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей.

В Україні чинним є Закон «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 № 4312-17, що визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи професійного розвитку працівників. У статті 2 цього Закону наведено базові принципи, на основі яких функціонує сфера професійного розвитку: доступності; безперервності; вільного вибору роботодавцем форм і методів професійного розвитку для підлеглих відповідно до специфіки їх роботи; «додержання інтересів роботодавця та працівника».

Проте, положення цього Закону не регламентують професійний розвиток науково-педагогічних працівників. Вони з цього питання керуються законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами і розпорядженнями Міністерства освіти і науки України. Відповідно до статті 8 Закону України «Про освіту» особа впродовж життя може реалізувати своє право на освіту через формальну, неформальну та інформальну освіту. Державою визнаються ці види освіти як рівноцінні (адже результати навчання, здобуті через неформальну чи інформальну освіти, мають визнаватися в системі формальної освіти), створюються умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, та заохочується здобуття освіти всіх видів.

У Законі «Про освіту» професійний розвиток визначається як процес удосконалення існуючих та набуття нових професійних компетентностей протягом усієї професійної діяльності науково-педагогічного працівника для підтримання або покращення стандартів професійної діяльності. Крім того, вказується, що безперервний професійний розвиток починається після здобуття вищої або післядипломної освіти, тобто фактично з моменту початку професійної діяльності на посадах науково-педагогічних працівників. Проте, у законі відсутні дані про стандарти професійної діяльності (зміст та сутність стандартів, інформація про розробників стандартів, орган/посадову особу, які визначають відповідність цим стандартам).

Професійний розвиток, як і вся освітня діяльність, базуються на визначених у статті 6 принципах: людиноцентризму; гарантування якості освіти й освітньої діяльності; рівного доступу; наукового характеру освіти; різноманітності освіти; цілісності і наступності системи освіти; свободи вибору видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти або інших суб'єктів освітньої діяльності; академічної доброчесності; академічної свободи; гуманізму; демократизму; формування громадянської культури та культури демократії; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграції у міжнародний освітній та науковий простір; доступності всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

У Законі «Про вищу освіту» визначено основні принципи державної політики у сфері вищої освіти, наведемо деякі з них, що стосуються професійного розвитку науково-педагогічних працівників: «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя; доступності вищої освіти; незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти); міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи; наступності процесу здобуття вищої освіти; державної підтримки науково-педагогічної діяльності».

Крім того, основні принципи побудови системи освіти в цілому, та її складових зокрема, були визначені у програмному освітньому документі – Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»). Зокрема, це принципи: пріоритетності освіти (розвиток освіти повинен мати випереджальний характер; ставлення до освіти як до джерела індивідуального та суспільного добробуту); демократизації (передбачає автономію закладів вищої освіти у вирішенні основних питань їх діяльності, утворення системи партнерства здобувачів і педагогів); гуманізації освіти (полягає в повному розкритті здібностей людини, задоволенні її різноманітних освітніх потреб); гуманітаризації освіти (формування духовності, культури особистості); національної спрямованості (освіта має бути рушійною силою національного розвитку й сприяти гармонізації міжнародних відносин); відкритості системи освіти (пов'язана з інтеграцією у європейські та світові освітньо-наукові структури); безперервності освіти (можливість постійно поглиблювати фахову підготовку; набуття освіти може тривати упродовж усього життя людини); багатоукладності та варіантності освіти (передбачає: існування різних форм освіти, навчальних закладів, засобів навчання для задоволення освітніх запитів особистості; диференціацію й індивідуалізацію освітнього процесу; створення й функціонування мережі закладів вищої освіти різних форм власності).

Чи є «професійний розвиток науково-педагогічних працівників» у нормативних документах системою? Закон «Про освіту» до елементів освітньої системи відносить: «сукупність рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними».

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників складається із більшості наведених вище елементів (за виключенням

освітніх стандартів, умов ліцензування, органів управління) і фактично є системою. Однак, у нормативних актах професійний розвиток науково-педагогічних працівників як система не розглядається.

Ключовими у професійному розвитку науково-педагогічних працівників є такі принципи: автономії закладів вищої освіти (періодичність підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників установлює заклад-замовник. Наприклад, для довгострокового підвищення кваліфікації або стажування періодичність визначається залежно від потреби, але не рідше ніж один раз на п'ять років, а для короткострокового підвищення кваліфікації – залежно від потреби); поєднання освіти з наукою (науково-педагогічні працівники повинні підвищувати рівень професійної компетентності за двома напрямками, що об'єднують основні види їх діяльності: педагогічним (освітнім), що включає навчальну, методичну, організаційну діяльність (має здійснюватися аналогічно підвищенню професійної компетентності педагогічних працівників); науковим (має здійснюватися аналогічно підвищенню професійної компетентності наукових працівників); самореалізації особистості (постійний професійний розвиток є одночасно реалізацією науково-педагогічними працівниками своїх прав і обов'язків. Підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності та наукової кваліфікації – обов'язок науково-педагогічних працівників, а підвищення кваліфікації та стажування (не рідше одного разу на п'ять років), підвищення свого професійного рівня – право науково-педагогічних працівників); доступності, безперервності, вільного вибору як керівниками закладів вищої освіти, так і їх підлеглими, форм, методів, темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності для забезпечення професійного розвитку науково-педагогічних працівників відповідно до специфіки їх роботи (професійний розвиток науково-педагогічних працівників здійснюється за різними формами навчання й у різних закладах вищої освіти на магістерському, освітньо-науковому та науковому рівнях вищої освіти, рівні освіти – освіта дорослих (післядипломна освіта; курси перепідготовки чи підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток тощо). До цього переліку слід додати ще одну важливу складову професійного розвитку – самоосвіту (саморозвиток); академічної доброчесності; гуманізму; інтеграції у міжнародний освітній та науковий простір.

Професійний розвиток – динамічний процес, що здійснюється протягом усієї професійної діяльності фахівця. У цьому контексті важливою є необхідність певним чином фіксувати якісні (кількісні) зміни укомпетентностях та діяльності (професійному розвитку) науково-педагогічних працівників. До того ж, така «наочна фіксація» рівня компетентності необхідна керівникам закладів вищої освіти для реалізації кадрової політики закладу та має стати умовою працевлаштування на

посади науково-педагогічних працівників.

Для встановлення рівня професійного розвитку науково-педагогічних працівників передбачено присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань. При цьому наукові ступені свідчать про підвищення професійного рівня лише з наукової діяльності. Вчені звання доцента і професора – присуджуються особам, які здійснюють науково-педагогічну або творчу мистецьку діяльність, а старшого дослідника – особам, які професійно здійснюють наукову або науково-технічну діяльність. Тому відображенням (індикатором) рівня професійної компетентності науково-педагогічного працівника як педагога (у навчальній, методичній та організаційній діяльності) є лише вчені звання доцента і професора.

При обранні претендента на посаду науково-педагогічного працівника або при продовженні терміну його трудового договору, конкурсними комісіями можуть враховуватися ще й додаткові документи (індикатори), що підтверджують підвищення кваліфікації протягом останніх п'яти років (дипломи, сертифікати, свідоцтва тощо).

Термін «кар'єра» (від французького *carrière* й італійського *carera* – біг) у самому загальному розумінні означає успішне просування в області суспільної, службової, наукової й іншої діяльності; досягнення популярності, слави, вигоди; позначення роду занять, професії. В енциклопедії освіти є визначення «професійної кар'єри», що розглядається як процес просування працівників ланками службової ієрархії чи послідовна зміна занять, як у рамках окремої організації, так і впродовж усього життя, а також сприйняття людиною цих етапів.

Українські вчені, зокрема, М. Горенко чітко розмежовують поняття «професійна кар'єра» з поняттями «професійне самовизначення» та «професійне становлення». Розвиток кар'єри трактують як «процес професійного самовизначення «Я-концепція» особистості – відносно цілісне особистісне утворення, яке поступово змінюється в міру соціального, психологічного та професійного дозрівання особистості».

Термін «професійне самовизначення» має багато трактувань та визначень. Професійне самовизначення розглядається не тільки як конкретний вибір професії, але і як безперервний процес пошуку сенсу у вибраній, освоєваній виконуючій професійній діяльності. При такому розумінні «професійне самовизначення – це процес виборів, що передують наступним крокам, і кожен з яких розглядається як важлива життєва подія, яка визначає подальші кроки на шляху професійного розвитку особистості. Тобто професійне самовизначення розглядається як складова частина кар'єри».

Зупинимось детальніше на становленні професійної кар'єри науково-педагогічних працівників, що на нашу думку дозволить вирішити основні

завдання як в інтересах закладу вищої освіти, так і в інтересах самого фахівця. Професійне самовизначення і професійна самоактуалізація науково-педагогічних працівників є тривалий процес розвитку їх ставлення до своєї професії та до самого себе як професіонала. Успіх тут визначається активністю, професійною діяльністю та особистісним розвитком.

В Australian Institute for Teaching and School Leadership представлено ступені кар'єри майбутніх науково-педагогічних працівників та відповідно до кожного з них розроблені стандарти, що включають професійні знання, практику та зв'язки. Відповідно до Australian Professional Standards for Teachers (the Standards) фахівець має пройти чотири ступені кар'єрного зростання як: випускник, досвідчений, високо професійний та провідний.

Випускник. «Після закінчення закладу вищої освіти фахівець отримує кваліфікацію, яка відповідає вимогам національно акредитованої програми для початку викладання в університеті. Надання цієї кваліфікації означає, що вони відповідають стандартам вищої кваліфікації. Викладачі демонструють знання та розуміння фізичних, культурних, соціальних, мовних та інтелектуальних характеристик студентів; розуміють принципи стратегії диференціювання навчального матеріалу для задоволення специфічних навчальних потреб студентів та спектру здібностей; розуміють предмет, зміст навчального плану та стратегії викладання; вміють розробляти заняття, які відповідають вимогам навчального плану, оцінці та звітності; демонструють здатність залучати здобувачів, щоб оцінити навчання здобувачів та змінювати педагогічну практику.

Викладачі-початківці підбирають та застосовують своєчасні та відповідні види зворотного зв'язку для покращення навчання здобувачів; демонструють знання практичних стратегій для створення взаємозв'язку зі здобувачами та управління їхньою поведінкою. Вони знають, як підтримувати благополуччя та безпеку здобувачів, працювати за навчальними програмами. Вони розуміють важливість етично працювати, співпрацюючи з колегами, представниками зовнішніх професійних та громадських організацій та сприяючи життю закладу».

Досвідчений. «Як досвідчений викладач, фахівець відповідає вимогам для повної реалізації освітньої діяльності, демонструючи відповідність стандартам на цьому рівні. Досвідчені викладачі знають унікальний досвід здобувачів і здійснюють викладання у відповідності індивідуальним потребам та різноманітним культурним, соціальним та мовним характеристикам тих, хто навчається; розробляють безпечні, позитивні та продуктивні навчальні середовища, де всі здобувачі заохочуються до участі; розробляють та впроваджують навчальні програми, які відповідають вимогам, оцінюванню та звітності; використовують відгуки та оцінку, щоб аналізувати та підтримувати знання та розуміння ваших студентів; здійснюють зворотній зв'язок, для

покращення викладання у відповідності до потреб здобувачів. Фахівці цього типу поважають поради досвідчених колег, визначають, планують та оцінюють свої професійні потреби у поглибленні знань і підвищенні кваліфікації; поводять себе професійно і етично на всіх форумах».

Високопрофесійні фахівці. До зазначеного типу відносяться високопрофесійні викладачі, ефективні і кваліфіковані практики, які здатні працювати самостійно або в командах для покращення особистої діяльності та практичних навичок колег; сприяють навчанню своїх колег, а також можуть взяти на себе функції, помічника, радника або провідника для інших людей; максимізувати можливості навчання для своїх здобувачів, розуміючи їхні передумови та різноманітні індивідуальні характеристики та вплив цих факторів на їхнє навчання; володіють глибокими знаннями з предмету викладання та змісту навчального плану; співпрацюють з колегами та обмінюються набутим досвідом. Фахівці мають розвинені навички міжособистісного та презентаційного розвитку, ефективно та шанобливо спілкуються зі студентами, колегами та членами спільноти.

Провідний фахівець. «Провідні викладачі визнаються та викликають повагу у колег, демонструють постійну та інноваційну педагогічну діяльність. Усередині та за межами закладу вищої освіти ініціюють та ведуть діяльність, спрямовану на вдосконалення освітніх можливостей для всіх здобувачів. Створюють інклюзивні навчальні середовища, задовольняючи потреби здобувачів з різними мовними, культурними, релігійними та соціально-економічними потребами; продовжують шукати шляхи вдосконалення практичних навичок та обмінюються досвідом з колегами; застосовують навички і поглиблюють знання для проведення ефективних занять, а також надають доступ до цієї інформації колегам; описують взаємозв'язок між високою ефективністю викладання та навчання таким чином, для надихання колег вдосконалювати особисту професійну практику; здійснюють постійний зворотній зв'язок зі здобувачами для ефективності освітнього процесу.

Кар'єрне зростання науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти базується на всебічному розвитку особистості, що відповідає потребам як суспільства, ринку праці щодо кадрового забезпечення вищої освіти і науки, до засобів, форм і методів професійної діяльності на основі освітньо-професійних програм відповідного напрямку та включає широкий спектр фахової, соціальної, економічної, правової, організаторської, мотиваційної підготовки фахівців тощо.

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця»

Практичне заняття № 1-2. Формування змісту навчання професійної підготовки. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки

Мета: проаналізувати зміст навчання професійної підготовки; обґрунтувати структурно-логічну схему підготовки професіонала; формувати вміння упорядковувати сукупність обов'язкових і варіативних навчальних дисциплін, структурно-логічні зв'язки розділів навчальних дисциплін тощо; сприяти формуванню пізнавального інтересу у процесі навчання та професійних якостей: швидкості реакції, творчого мислення

Навчальний час: 4 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Структурно-логічна обробка масиву змісту навчання.
2. Оптимізація структурно-логічної схеми підготовки.
3. Упорядкування сукупності нормативних і варіативних навчальних дисциплін.
4. Упорядкування структурно-логічних зв'язків розділів навчальних дисциплін.
5. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки майбутніх фахівців.
6. Зміст та структура навчального плану підготовки фахівців за напрямом або спеціальністю.
7. Інваріантна та варіативна складові навчального плану.
8. Оптимізація інформаційної бази освітньої та професійної підготовки.
9. Особливості розробки навчального плану в умовах кредитно-трансферної системи.

Практичне заняття № 3. Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання

Мета: сприяти засвоєнню знань щодо значення моделювання, класифікації моделей, видів моделювання в науково-педагогічній літературі; формувати вміння аналізувати категорію моделювання як метод наукового дослідження; розвивати творче мислення; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення самостійно отримувати нові знання; удосконалювати професійну увагу.

Навчальний час: 2 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Різноманітність підходів до визначення понять «модель» та «моделювання».

2. Класифікація функцій моделей

3. Змістова складова процесу моделювання професійної підготовки викладача

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Здійснити науковий пошук щодо проблеми моделювання

2. Законспектувати категоріальний апарат теми

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Навести відомі Вам приклади використання моделей.

2. Чому на Вашу думку існують різні класифікації моделей.

3. Запропонуйте своє визначення поняття модель.

4. Наведіть власний приклад до кожного виду моделей.

Практичне заняття № 4-5. Алгоритм педагогічного моделювання. Класифікація педагогічних моделей

Мета: поглиблення знань щодо педагогічного моделювання у професійній діяльності науковця; формувати вміння аналізувати категорію моделювання як метод наукового дослідження; розвивати творче мислення; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення самостійно отримувати нові знання; удосконалювати професійну увагу

Навчальний час: 4 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Особливості наукового пізнання світу.

2. Моделювання як науковий метод пізнання дійсності.

3. Системність – обов'язкова властивість наукових моделей.

4. Принципи наукового пізнання.

5. Теорія як найвищий рівень наукового моделювання.

6. Алгоритм педагогічного моделювання.

7. Приклади педагогічних моделей

Контрольні питання:

1. Опрацювати матеріал за посиланням

https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3969

Практичне заняття № 6. Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання

Мета: схарактеризувати поняття діяльності, її філософський, соціологічний, психологічний і педагогічний аспекти; представити об'єкт та предмет діяльності, визначити структуру професійної діяльності науковця, залучити здобувачів до творчого дослідництва та критичного осмислення сучасного стану професійної підготовки майбутніх дослідників; розширювати науковий світогляд здобувачів, формувати в них прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності.

Навчальний час: 2 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Поняття діяльності, її філософський, соціологічний, психологічний і педагогічний аспекти
2. Об'єкт та предмет діяльності
3. Структура професійної діяльності фахівця
4. Моделювання як наукова основа пізнавальної та практичної діяльності

Практичне заняття № 7. Науково-педагогічна діяльність у ЗВО

Мета: поглиблення знань щодо змісту науково-педагогічної діяльності; опанування матеріалу з формування професійної та дослідницької компетентностей майбутнього викладача; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно; удосконалювати професійну увагу (зосередженість, активність, стійкість).

Навчальний час: 2 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Структура професійної діяльності.
2. Особливості діяльності викладача закладу вищої освіти
3. Модель професійної діяльності викладача вищої школи
4. Загальна схема побудови моделі науковця
5. Професійні здібності. Особистісні якості фахівця. Професійно важливі якості
6. Компетентнісний підхід до побудови моделі майбутнього науковця
7. Технологія розробки моделі науковця та його діяльності.

Практичні завдання:

1. Підготувати презентацію, орієнтовану на інформування аудиторії за темою «Напрями та принципи структурування змісту освіти»

- професіоналізація змісту навчання,
- виділення компонентів у змісті навчання,
- упровадження модульної системи,
- проблемно-тематичний підхід,
- використання інваріанта структурної моделі науки».

2. Виявити особливості формування змісту освіти в умовах кредитно-трансферної системи.

Практичне заняття № 8-9. Професійна етика науково-педагогічного працівника

Мета: поглиблення знань щодо сутності змісту освіти; закріпити знання щодо зв'язку понять «зміст освіти» та «зміст навчання», теорії формування змісту освіти, узагальнити фактори, що детермінують його формування; опанування матеріалу з напрямів та принципів структурування змісту освіти: професіоналізація змісту навчання, виділення компонентів у змісті навчання; формувати вміння розробляти фрагменти освітньої професійної програми підготовки фахівця; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно; удосконалювати професійну увагу.

Навчальний час: 4 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Особливості розвитку професійної етики в зарубіжних країнах
2. Етичний кодекс як основа професійно-педагогічної етики викладача.
3. Розробка концепції розвитку професійно-педагогічної етики в майбутніх викладачів
4. Обґрунтування педагогічної системи розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів

Практичні завдання:

1. Підготувати презентацію, орієнтовану на інформування аудиторії за темою «Професійна етика науково-педагогічного працівника»

Практичне заняття № 10-11. Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця

Мета: поглиблення знань щодо сутності самоменеджменту; закріпити знання щодо управління ресурсом часу, ресурсом активності та працездатності, ресурсом платоспроможності; опанування майстерності самопрезентації; розвивати прагнення отримувати нові знання самостійно.

Навчальний час: 4 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Теоретичні основи самоменеджменту.
2. Управління ресурсом часу
3. Управління ресурсом активності та працездатності
4. Управління ресурсом платоспроможності

Практичні завдання:

Підготуйте відповіді на питання:

1. Наукова організація праці та її вплив на становлення самоменеджменту.
2. Зв'язок самоменеджменту з іншими науками.
3. Підвищення ефективності управління своїм часом і можливостями за рахунок використання функцій самоменеджменту.
4. Свідоме управління своєю професійною діяльністю з використанням функцій самоменеджменту.
5. Підвищення рівня креативності під час вирішення творчих завдань із використанням функцій самоменеджменту

Практичне заняття № 12-13. Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця

Мета: поглиблення знань щодо сутності неформальної та інформальної освіти; довести важливість і невід'ємність неформальної та інформальної освіти; формувати прагнення отримувати нові знання самостійно; удосконалювати професійну увагу.

Навчальний час: 4 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

1. Поняття змісту неформальної та інформальної освіти.
2. Концепція неформальної освіти.
3. Рекомендації Ради ЄС з оцінювання неформальної та інформальної освіти.

Практичні завдання:

Підготувати наукове повідомлення за питаннями теми заняття, розробити презентацію

**Завдання до самостійної роботи здобувачів
з навчальної дисципліни
«Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності
науковця»**

До основних форм самостійної роботи здобувачів при вивченні курсу «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» слід віднести:

- опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за списком рекомендованої літератури;
- підготовка до практичних занять та виконання індивідуальних завдань для самостійної роботи;
- практична діяльність з аналізу стандартів вищої освіти;
- підготовка до екзамену.

Тема	Завдання	Форма контролю
Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти	Визначити основні поняття теми (сутність основних понять /категорій) навчальної дисципліни, скласти глосарій. Проаналізувати освітньо-наукову програму підготовки майбутнього науковця	складання глосарію
Основи наукового моделювання	Проаналізувати статті за проблемою теми, на підставі опрацьованого підготувати доповідь на одну з поданих тем: Значення моделювання як способу пізнання. Моделювання як метод наукового дослідження. Моделювання у психолого-педагогічних дослідженнях.	Складання доповіді
Професійно-педагогічна діяльність науковця	Проаналізувати статті з проблеми професійно-педагогічної діяльності науковця та підготувати повідомлення у вигляді мультимедійної презентації. На прикладі певного напрямку підготовки або спеціальності представити проєкт моделі професійної підготовки	розробка мультимедійної презентації, проєктування моделі
Професійний саморозвиток науковця	підготувати наукове повідомлення за темою: Професійний саморозвиток науковця	наукове повідомлення

**Контрольні питання з навчальної дисципліни
«Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності
науковця»**

1. Актуальні проблеми професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.
2. Нормативна база формування змісту професійної підготовки науковця.
3. ОНП підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки».
4. Формування змісту навчання професійної підготовки науковця.
5. Інформаційна база освітньої та професійної підготовки здобувача
6. Основи наукового моделювання.
7. Теоретичні основи процесу моделювання.
8. Педагогічна теорія як найвищий рівень наукового моделювання.
9. Алгоритм педагогічного моделювання.
10. Класифікація педагогічних моделей
11. Професійно-педагогічна діяльність науковця.
12. Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності науковця.
13. Загальне поняття феномену діяльності та її моделювання.
14. Науково-педагогічна діяльність у ЗВО.
15. Професійна діяльність фахівця, її моделювання.
16. Модель професійної діяльності науковця.
17. Професійна етика науково-педагогічного працівника
18. Професійний саморозвиток науковця.
19. Творча реалізація науково-педагогічного працівника.
20. Самоменеджмент та самопрезентація в контексті формування професійно-педагогічної компетентності науковця.
21. Роль неформальної та інформальної освіти в удосконаленні професійно-педагогічної компетентності науковця.
22. Використання електронних документів у наукових дослідженнях.
23. Електронні бібліотеки
24. Використання наукометричних баз даних та пошукових систем у наукових дослідженнях.
25. Використання ІКТ за результатами науково-дослідної роботи (сайти, форуми, блоги, електронні посібники, соціальні мережі)
26. Поняття діяльності, її філософський, психологічний і педагогічний аспекти
27. Сутність професійної діяльності, її особливості та структура
28. Визначення кваліфікації у широкому та вузькому значенні
29. Особливості побудови моделі діяльності науковця
30. Професійно необхідні якості науковця. Підходи до їх формування в освітньому процесі